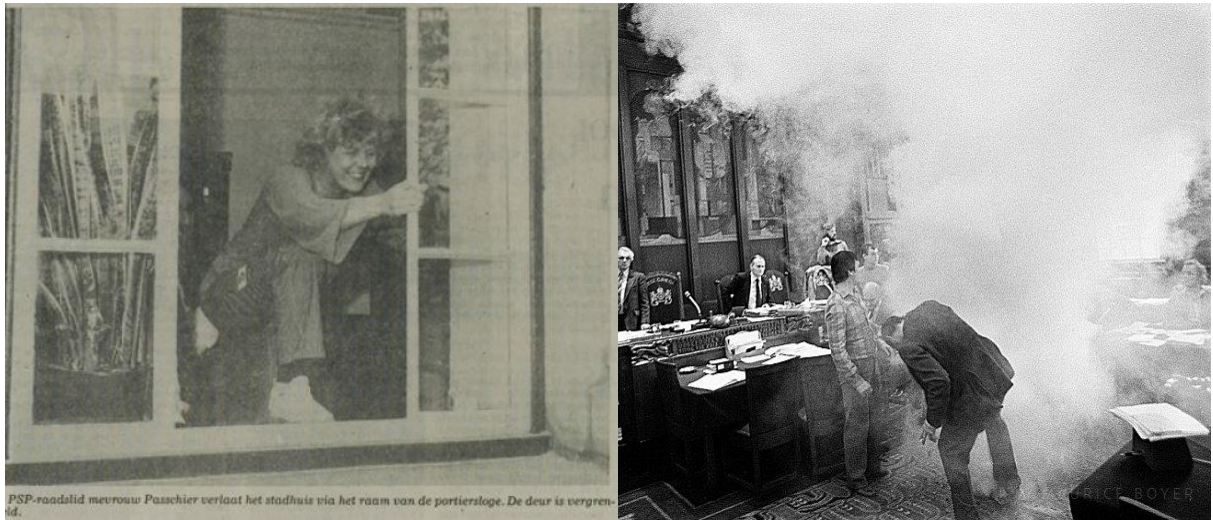

Een harde noot om te kraken

Het verschil in ontwikkeling tussen de Leidse en Amsterdamse kraakbeweging tussen 1978 en 1981

Door: Nicole Jansen, s1261630
Adres: Haarlemmerstraat 88B, 2312 GD Leiden
Telefoon: 06-81274012
E-mail: nicole_janine_gemma@hotmail.com
Aantal woorden: 15.976
Bachelorscriptie Geschiedenis Universiteit Leiden
Begeleider: Dhr. Dr. B. S. van der Steen
Datum: 3 juni 2016

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Hoofdstuk 1: voorgeschiedenis	9
1.1 Leiden	10
1.2 Amsterdam	14
1.3 de Protest Wave	17
1.4 Verschillende types van kraken.....	18
Hoofdstuk 2: actierepertoires. Wat waren de actierepertoires van de kraakbeweging, en waarom werd voor deze acties gekozen?	21
2.1 Kraken om het kraken	22
2.1.1. Leiden	22
2.1.2. Amsterdam	23
2.2 Kraken als actievorm	24
2.2.1. Leiden	24
2.2.2. Amsterdam	26
2.3 Radicale krakers.....	27
2.3.1. Leiden	27
2.3.2. Amsterdam	28
2.4 Verschillen	31
Hoofdstuk 3: hoe reageerde de gemeentes op de krakers en hun acties?.....	35
3.1 Geweldloze interactie.....	36
3.1.1 Leiden	36
3.1.2. Amsterdam	37
3.2 Onbedoelde escalatie.....	38
3.2.1 Leiden	38
3.2.2 Amsterdam	39
3.3 Gewelddadige botsingen.....	40
3.3.1 Leiden	40
3.3.2 Amsterdam	41
3.4 Verschillen	42
Conclusie	43
Bibliografie	48

Inleiding

Eind jaren '70 vond een omslagpunt plaats in de kraakbeweging in Amsterdam. Toen krakers een rookbom lieten afgaan tijdens een gemeenteraadsvergadering werd de sfeer grimmiger en bleek de beweging geradicaliseerd te zijn, evenals de reacties van het stadsbestuur. Zo vergeleek burgermeester Polak het optreden van de krakers 'met dat van de fascistische bruinhemden dat in de jaren twintig en dertig leidde tot een dictatuur'¹. In Leiden ging dit heel anders: hier werd ook door krakers een actie uitgevoerd op het stadhuis, de deur werd namelijk afgesloten met een kettingslot², maar hier klommen de raadslieden lachend het raam uit. Waarom ontwikkelde de kraakbeweging in Leiden zich tussen 1978 en 1981 op een andere wijze dan in Amsterdam?

Als iemand het heeft over de kraakbeweging, denken de meeste mensen waarschijnlijk meteen aan Amsterdam, jongeren in leren jassen die met stenen gooiden en halve veldslagen die werden uitgevochten met de ME. Toch is dit maar een klein deel van het verhaal als het om kraken gaat. Er werd overal in Nederland gekraakt, niet alleen in Amsterdam. Er werd niet alleen door jongeren gekraakt, de groep mensen die daadwerkelijk aan het kraken was, was veel veelzijdiger en omvangrijker. Ook was niet elke kraker bezig met strak georganiseerde acties tegen de politiek en de ME. Deze andere kant van het verhaal is echter nog niet vaak belicht. Er wordt vooral veel onderzoek gedaan (als het om Nederlandse steden gaat) naar Amsterdam. Zo gaat bijvoorbeeld het boek van Eric Duivenvoorden, *Een voet tussen de deur*, volgens de ondertitel over de geschiedenis van de kraakbeweging. Wat blijkt? Bijna het hele boek gaat over de kraakbeweging van Amsterdam, met af en toe een paar pagina's waarin naar andere steden wordt verwezen³. Het gevaar bestaat dat men, aan de hand van deze onderzoeken en het ontbreken van andere, de indruk krijgt dat de kraakbeweging in Amsterdam representatief was voor die in heel Nederland, en dat ontwikkelingen die de kraakbeweging in Amsterdam doormaakte gezien worden als een afspiegeling van die van de gehele kraakbeweging. Iets wat zeker niet het geval is geweest.

Dit onderzoek zal zich richten op de kraakbewegingen van Amsterdam en Leiden. Omdat er al veel onderzoek is gedaan naar Amsterdam, zal ik me in dit geval vooral gaan

---

¹ Duivenvoorden, E. van, *Een voet tussen de deur*, p. 155

² Leidse Courant, *Krakers vergrendelen stadhuis*, 22 mei 1979

³ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 76, 115, 119, 178, 201

baseren op secundaire literatuur. Over Leiden is nog weinig geschreven, daarom zal ik mijn onderzoek vooral doen aan de hand van primaire bronnen. De primaire bronnen waar ik gebruik van maak zijn tweeledig. De eerste soort bron die voor dit onderzoek gebruikt wordt zijn digitale kranten. Kranten zijn bronnen die gepubliceerd zijn, meestal direct na gebeurtenissen. De kranten die gebruikt worden zijn kranten gericht op Leiden, met als doel Leidenaren te informeren, en met het doel zo goed mogelijk te verkopen, waar bij het doen van onderzoek rekening mee gehouden moet worden. Kranten laten verder zien wat opmerkelijk is, dus het is minder nuttig om kranten te gebruiken om het dagelijkse leven van krakers in Leiden te onderzoeken. Uit kranten kan gehaald worden welke gebeurtenissen als nieuwswaardig, uitzonderlijk of opvallend werden gezien, en op die manier kunnen ze helpen de gebeurtenissen omtrent het kraken in Leiden te herconstrueren⁴. Het nadeel van kranten is dat ze vaak een eenzijdig beeld van de gebeurtenissen laten zien. Ook zijn de kranten die gebruikt zijn digitaal. Digitale archieven zijn alleen niet altijd volledig en worden constant aangepast en aangevuld. De informatie die ik heb gebruikt geeft dus misschien niet een compleet beeld weer⁵, waar rekening mee moet worden gehouden. Naast het gebruik van kranten wordt ook gekeken naar wat de Leidse krakers te zeggen hadden over de gebeurtenissen, wat hun motivatie was om te kraken en wat hun kant van het verhaal was. Om dit te doen moet een ander soort bron gebruikt worden dan alleen officiële kranten. De voornaamste van de organiserende factoren binnen de Leidse kraakwereld was de Leidse Kraakbond⁶. Daarom zal het archief van de Leidse Kraakbond de tweede primaire bron vormen, en met name hun eigen krantje, *Kraakhelder*. Dit archief bestaat uit documenten die de Leidse Kraakbond zelf nuttig vond om te bewaren. Daarom moet ik er rekening mee houden dat er informatie kan ontbreken, en dat de informatie bevooroordeeld kan zijn, aangezien hij afkomstig is van de Leidse Kraakbond zelf. Het archief kan heel nuttig zijn om achter de ideeën, acties en idealen te komen van de krakers: het is een protestbeweging die iets wilt bereiken, en zal daarom ook uitdragen wat haar ideeën en idealen zijn. Verder kan, door *Kraakhelder* ook als bron te gebruiken, heel mooi de twee kanten van het verhaal worden bekeken door het kraakkrantje tegenover een regionale Leidsche krant te zetten.

---

⁴ Allen, R. B., Sieczkiewicz, R., *How Historians Use Historical Newspapers*, p. 2

⁵ Krieken, van K., *Using Digital Archives in Quantitative Discourse Studies: Methodological Reflections*, p. 49

⁶ Leidsch Dagblad, *Harde confrontatie dreigt ook in Leiden*, 29 maart 1980

Het onderzoek naar Amsterdam is vooral gebaseerd op secundaire literatuur. Het boek 'Een voet tussen de deur' van Eric van Duivenvoorden is een goed uitgangspunt om meer te weten te komen over de geschiedenis van de Amsterdamse krakers. Het is een erg gedetailleerd boek, chronologisch opgesteld. Er wordt niet gewerkt vanuit een onderzoeksvraag, er wordt echt een geschiedenis verteld. Het boek geeft duidelijk en uitgebreid weer wat er in Amsterdam is gebeurd en wanneer, en Duivenvoorden analyseert de gebeurtenissen en zoekt naar verklaringen: waarom was de Amsterdamse kraakbeweging anders dan anderen? Waarom nam de kraakbeweging in aantallen toe na 1975? Wel moet men niet vergeten dat Duivenvoorden zelf betrokken is geweest bij de kraakbeweging, en moet er daarom constant rekening mee worden gehouden dat het boek niet helemaal objectief is. Er wordt vooral geschreven vanuit het oogpunt van de kraker, en niet vanuit het oogpunt van de gemeente, waardoor de krakers beter uit het boek naar voren komen. Verder heb ik gebruik gemaakt van het boek 'Power in Movement: Social Movement and Contentious Politic' van Sidney Tarrow en het artikel 'the Logic of Urban Squatting' van Hans Pruijt om de bewegingen in een meer theoretisch kader te plaatsen. Tarrow beschrijft in zijn boek de zogenaamde *Protest Wave*, die het verloop van een sociale beweging beschrijft (hier over zal meer worden uitgelegd in hoofdstuk 1). Pruijt beschrijft in zijn artikel de vijf verschillende types van kraken die volgens hem voorkwamen. Met behulp van dit theoretische kader, geboden door de protest wave en de vijf types van kraken, wordt gekeken of er een verklaring kan worden gevonden voor het verschil in ontwikkeling tussen de Leidse en Amsterdamse kraakbeweging.

Om het onderzoek behapbaar te maken heb ik, behalve een onderzoeksvraag, ook deelvragen die helpen de hoofdvraag te beantwoorden en een conclusie te trekken. In het eerste hoofdstuk zal ingegaan worden op de voorgeschiedenis van de kraakbeweging. Verder onderzoekt dit hoofdstuk in hoeverre deze voorgeschiedenis in Leiden en Amsterdam invloed heeft gehad op de ontwikkeling van de kraakbewegingen tussen 1978 en 1981. Het tweede hoofdstuk gaat over de volgende vragen. Wat waren de actierepertoires van de kraakbeweging? Waarom werd er gekozen voor deze actierepertoires? Amsterdam en Leiden worden hier naast elkaar gelegd en vergeleken. Het derde hoofdstuk gaat over de reactie van de verschillende gemeentes op de krakers, waar ook gekeken wordt naar het verschil tussen de twee steden.

Voor aanvang van dit werkstuk is enige uitleg omtrent het begrip 'kraker' op zijn plaats. In dit werkstuk zal met kraker bedoeld worden, een ieder die zich bezighield met het kraken van huizen of gebouwen. Een kraker kon politiek betrokken zijn of aangesloten bij een krakersbeweging, maar dit hoefde niet per se. Iemand die kraakte kon dit ook doen uit noodzaak of om betere woonruimte te vinden. Kraken zelf wordt in dit werkstuk gedefinieerd als het zonder toestemming van de eigenaar in gebruik nemen van een leegstaand pand, met de intentie dit pand geschikt voor bewoning of ander gebruik te maken. Kraken zelf hoefde dus niet per definitie altijd een actievorm te zijn.

Hoofdstuk 1: voorgeschiedenis

Amsterdam en Leiden zijn beide steden met een rijke kraakgeschiedenis. Dit hoofdstuk heeft als doel in beeld te brengen in hoeverre de voorgeschiedenis van de Leidse en Amsterdamse kraakbewegingen invloed heeft gehad op de ontwikkeling van de bewegingen tussen 1978 en 1981. Eerst wordt ingegaan op de voorgeschiedenis van Leiden en Amsterdam.

Vervolgens wordt aan de hand van deze paragrafen gekeken in hoeverre de bewegingen overeenkomen met het model van de *Protest Wave* van Tarrow. De *Protest Wave* is een model dat veel sociale bewegingen volgen, en er wordt mee bedoeld dat een beweging eerst opkomt, dan aanzwelt, en dan weer afneemt (als een soort *golfbeweging*). Ook wordt er gekeken of het verschil tussen de twee steden verklaard kan worden vanuit de vijf types kraken van Pruijt, waarbij er vooral gekeken wordt naar *Conservational Squatting* (kraken als protest tegen de sloop van oude gebouwen ten behoeve van stadsvernieuwing) en *Deprivation Based Squatting* (kraken uit noodzaak, om een dak boven je hoofd te hebben)⁷.

De eerste generatie krakers was al vanaf de jaren '60 actief, en kwam uit Amsterdam. Dit laat zien hoe veel voorgeschiedenis de kraakbeweging in Amsterdam al had vóórdat ze midden in de belangstelling kwamen te staan met de protestexplosies van 1980. Maar niet alleen in Amsterdam ontwikkelde de kraakbeweging zich al voor deze tijd. Overal in Nederland bestond woningnood, en kwamen vooral jongeren maar moeilijk aan goede huisvesting. Begin jaren '70 was de groep die zich hier voornamelijk mee bezighield de alternatieve hulpverlening⁸. Crisis en dagopvangcentra voor jongeren ervoeren de problematiek en merkten dat door bestaande wetgeving (jongeren onder de 27 jaar kwamen niet in aanmerking om op de wachtlijst voor een woning te komen) jongeren heel moeilijk aan een woning konden komen. Voorbeelden hiervan zijn het JAC (Jongeren Advies Centra, bedoeld om hulp te bieden aan jongeren buiten het officiële systeem, dat zij autoritair, disciplinerend en betuttelend vonden) en *Release* (laagdrempelige centra waar jongeren terecht konden met vragen over abortus, financiële problemen, drugs, kraakpanden, en andere onderwerpen)⁹. Deze centra waren opgericht met als doel een alternatief te bieden voor bestaande hulpverlening, maar waren wel afhankelijk van subsidies van de overheid. Dit maakte het lastig voor de instituten om radicale actie te ondersteunen, dit zou niet te verantwoorden zijn tegenover de overheid of achterliggende instanties waar geld van werd

---

⁷ Pruijt, H., *the Logic of Urban Squatting*, p. 5

⁸ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 67

⁹ Sprinkhuizen, A., *Jongeren Advies Centrum (JAC)*, 2012

ontvangen. Krakers en hulpverleners konden dus niet zomaar uit de naam van één van die instituten een rookbom af laten gaan of met stenen gaan gooien, dat is wat de steun van die instituten aan de kraakbeweging dubbel maakte. Aan de ene kant boden ze grote ondersteuning aan de kraakbeweging, doordat ze de organisatie en het personeel hadden om zich bezig te houden met het kraakvraagstuk. Aan de andere kant kon dit niet op een radicale manier gebeuren, omdat de hulporganisaties geld ontvingen van andere instanties, en dit niet konden verantwoorden.

1.1 Leiden

Begin 1978 was het aantal kraakpanden in Leiden flink toegenomen ten opzichte van een paar jaar eerder. Woningzoekenden stonden soms wel vier jaar geregistreerd zonder in aanmerking te komen voor een woning¹⁰. Sommige van deze mensen gingen noodgedwongen kraken, vaak met hulp van de, ongeveer een jaar eerder opgerichte, Leidse Kraakbond. De Leidse Kraakbond kwam voort uit de KWJ, een katholieke vakbond voor jongeren. Het was geïnstitutionaliseerd, wat verschillende voordelen had. Zo ontving het KWJ (net als andere instituties als release en JAC) geld waardoor er ruimte was voor medewerkers om zich fulltime te richten op kraken. Verder was het in haar hoedanigheid van vakbond gewend om op te komen voor de belangen van de mensen die ze vertegenwoordigden, en te protesteren als dat nodig was. Een groot deel van het kader waarin het KWJ opereerde, werd overgenomen door de Leidse Kraakbond. De achtergrond van deze organisatie had invloed op de rest van haar bestaan. De Kraakbond hielp mensen in nood of jongeren aan huisvesting, en was niet gericht op confrontatie of op protest, tenzij dit nodig was om de belangen van de krakers te verdedigen. In de loop van '79 en '80 begon dit te veranderen, en de acties een andere vorm aan te nemen. Krakers begonnen, veelal georganiseerd door de Kraakbond, actie te voeren bij gekraakte panden¹¹. Spandoeken werden gemaakt, flyers werden uitgedeeld aan voorbijgangers, met het doel meer aandacht te vragen voor de falende woningpolitiek van de gemeente. De opvallendste actie van de Leidse Kraakbond was de bezetting van het gemeentehuis in mei 1979. Deze actie lijkt op het eerste gezicht niet te passen bij de achtergrond van de Leidse Kraakbond, maar de krakers organiseerden dit dan ook niet zomaar. Er was vóór de actie een conflict ontstaan met de Leidse Woning Stichting, één van de instanties die woningen distribueerde in Leiden, omdat

---

¹⁰ Leidsch Dagblad, 19 januari 1977

¹¹ Leidsch Dagblad, *Jongeren kraken panden aan breestraat*, 11 maart 1980

veel gekraakte panden opeens toegewezen bleken te zijn aan andere mensen. De Kraakbond beschuldigde hierop de LWS dat dit met opzet werd gedaan. Ook enkele politici vonden het verdacht, waaronder PSP raadslid Jos van der Putte die een woning van de LWS toegewezen had gekregen, die gekraakt bleek te zijn. *"Is het waar dat de LWS niet wist dat het mij toegewezen pand was gekraakt, terwijl dat reeds in november 1978 het geval was, dat daarvan in de krant melding is gemaakt en terwijl mij bekend is dat er de laatste maanden wel degelijk vertegenwoordigers van de LWS poolshoogte hebben genomen bij diverse gekraakte woningen in het Herengracht / Zijlsingelgebied?"*¹² Uiteindelijk leidde de bedreiging van twee vrouwelijke kraaksters in één van de kraakpanden die aan iemand anders was toegewezen tot de actie van de Kraakbond. Dit laat zien dat de Kraakbond in eerste instantie niet van plan was de gemeente te provoceren of op zo'n opvallende manier te protesteren, maar dat dit uiteindelijk gebeurde door de loop der omstandigheden, die eigenlijk in gang werden gezet door de gemeente zelf.

In 1980 kwam de Leidse kraakbeweging voor meerder grote uitdagingen te staan. Eén van de grootste problemen waar Leidse krakers mee te maken kregen, waren knokploegen die werden samengesteld door huiseigenaren. Sommige huiseigenaren sloopten ook moedwillig hun eigen pand om het op deze manier onbewoonbaar te maken voor krakers. Krakers werden door de politie beschermd tegen knokploegen, maar de politie ging niet altijd meteen over tot het arresteren van de leden van een knokploeg, waardoor krakers zich alsnog niet veilig voelden in gekraakte panden¹³.

Verder kregen krakers te maken met de leegstandswet. De leegstandswet was een initiatief van de Tweede Kamer, nadat de anti-kraakwet er niet doorheen was gekomen. De nieuwe wet hield in dat een huiseigenaar een leegstaand pand binnen één maand moest melden in een speciaal leegstandsregister. Deed de eigenaar dat niet, dan kon hij een boete krijgen tot 25.000 gulden of een celstraf van vier weken. Als een huisbaas zijn huis onterecht niet had aangemeld voor het leegstandsregister, was kraken niet strafbaar. Kwam het huis wél in het register voor, kon de kraker een boete krijgen van 500 gulden. Panden die in het leegstandsregister stonden, konden worden gevorderd door de gemeente, tijdelijk worden verhuurd, alsnog te koop of te huur aangeboden worden door de huisbaas of weer uit het

---

¹² Leidsch Dagblad, *Wijst LWS met opzet kraakwoningen toe?*, 5 maart 1979

¹³ Leidsch Dagblad, *Leidse Krakers: meeste pogingen zijn mislukt*, 1 mei 1980

leegstandsregister worden gehaald omdat het een krot was¹⁴. Een groot probleem voor de gemeente Leiden was, dat wettelijk gezien een pand wel gevorderd zou mogen worden, maar dit in de praktijk lastig zou blijken te zijn. Als een pand in goede staat zou verkeren zou het niet zo'n probleem zijn, maar als een pand verbouwd zou moeten worden, zou de gemeente de kosten waarschijnlijk niet op kunnen brengen. De gemeente had berekend dat goede uitvoer van het beleid een kleine 400.000 gulden zou kosten per jaar, geld dat de gemeente niet had. De kritiek van de krakers was dus ook dat speculatie in de hand werd gewerkt met de wet, terwijl het krakers bijna onmogelijk werd gemaakt om te kraken. Er werd dan ook een actiedag georganiseerd tegen de wet¹⁵.

Verder werd er vanaf maart 1980 een nieuwe politienota in werking gesteld. Deze nota was een richtlijn voor de politie: hoe zich te gedragen bij kraakacties. Ten eerste moest door de politie worden vastgesteld of het pand in kwestie al dan niet in gebruik was. Als er herstel of verbouwwerkzaamheden aan het pand werden verricht of het stond te koop/te huur (dit mocht om een periode van 9 maanden gaan) werd het pand geclassificeerd als 'in gebruik'. Krakers die op heterdaad betrappt werden bij het binnengaan van een huis, werden meteen verwijderd van de locatie en de mogelijkheid bestond dat een proces verbaal werd opgemaakt, helemaal als er sprake was van vernieling. Mocht een kraker door de politie worden betrappt en minder dan 24 uur in het pand zitten, dan werd de eigenaar op de hoogte gesteld en het pand op zijn verzoek ontruimd. Zat een kraker langer dan 24 uur in het pand, en bleek uit politieonderzoek dat het pand niet in gebruik was, dan was er sprake van huisrecht, en mocht niemand het pand meer betreden zonder toestemming van de krakers. In dat geval werd de eigenaar naar de rechter verwezen¹⁶ (zie bijgevoegde afbeelding voor uitleg uit *Kraakhelder*).

---

¹⁴ Kraakhelder, *Leegstandswet = Spekulantened*, derde editie

¹⁵ Idem

¹⁶ Kraakhelder, *De Leidse politienota*, tweede editie

Kraken, politie terstond terplaatse met kaderlid!

A Woning bij een ander in gebruik		B Woning niet bij een ander in gebruik		
terdaad	I	II Geen heterdaad	Geen heterdaad I	II Heterdaad
vernieling	Geen vernieling	Eigenaar waarschuwen	Eigenaar verwijzen naar civiele rechter.	Optreden politie alleen bij min of meer ernstige vernielingen
politie ingrepen	Eigenaar waarschuwen	Vordering eigenaar		
inhouden	Vordering eigenaar	Verwijdering c-q-aanhouding		Verwijderen bezetters en proces verbaal.
proces verbaal (niet-vredesbreuk)	Verwijdering c-q-aanhouding			

voege piet

Bron: Kraakhelder, tweede editie, 1980

In reactie op deze nieuwe politienota besloot de Leidse Kraakbond de vergadering van de commissie Politie Aangelegenheden bij te wonen. Dit was een commissie van de gemeenteraad, niet van de politie zelf. Hier werden flyers uitgedeeld, en gaven de actievoerders hun instemming als de leden van de commissie iets opbrachten waar ze het mee eens waren, en lieten hun ongenoegen blijken als ze het er niet mee eens waren. Na deze vergadering werden verschillende wijzigingen doorgevoerd in de politienota. Zo ging de periode dat een huis te huur of te koop mocht staan voordat hij gekraakt mocht worden van 9 naar 6 maanden, werd het huisrecht van krakers na 24 uur gegarandeerd, werd er driehoeksoverleg gegarandeerd tussen het openbaar ministerie, de politie en de commissaris alvorens over te gaan tot ontruiming. Ook zouden de namen van krakers alleen in speciale gevallen worden doorgegeven aan de huiseigenaar¹⁷

Wat we in de voorgaande alinea's duidelijk zien, is dat de Leidse Kraakbond vooral in actie kwam als er een reactie werd vereist. In oorsprong was de bond vooral gericht op het kraken zelf en bijstaan van kraakacties. De bond ondernam wel actie, maar wel pas als er een maatregel van de gemeente of overheid werd genomen die de Kraakbond als een provocatie zag of als een bedreiging van hun rechten. Deze acties werden wel steeds gevoerd met een vreedzame intentie.

¹⁷ Kraakhelder, *Anti-kraak werk*, derde editie

1.2 Amsterdam

Amsterdam kende, voor 1978, al een lange geschiedenis van kraken. Duivenvoorden noemt de generatie krakers van deze periode zelfs de derde generatie. Wat betekende dit voor Amsterdam, ten opzichte van de krakers in Leiden? Het betekende vooral dat het wiel al was uitgevonden. Geen van de acties die in eerste instantie door de derde generatie werd gebruikt was niet al eerder gebruikt.¹⁸ In 1969 vonden er al kraakspreekuren plaats waar uitleg gegeven werd over het hoe en wat van kraakacties. Veel van de vroegste kraakacties in Amsterdam waren protestacties tegen geplande stadsvernieuwing. Woonruimte moest plaatsmaken voor de metro of een snelweg, en hiervoor moesten oude panden wijken. Om het nog erger te maken werden gebouwen soms ontruimd maar was er vervolgens geen geld meer voor het nieuwe bouwproject, waardoor deze huizen soms jaren leeg kwamen te staan en verkrotten¹⁹. Krakers trokken in deze huizen en dwarsboomden op deze manier de plannen van de gemeente, door in de panden te blijven zitten die op de slooplijst stonden. Verder waren in Amsterdam verschillende groepen die zich bezighielden met kraken ontstaan, hervormd, verdwenen, of overgegaan in elkaar. Door deze dynamiek bleef kraken actueel: was bij de ene groep het kraakvuur verdwenen, stond er vaak weer een andere op.

Amsterdam had niet alleen de rijkste geschiedenis, maar verschilde ook op andere gebieden van andere steden waar krakers actief waren. In Amsterdam waren er verschillende kraakgroepen per buurt actief, en bestond een overkoepelend stedelijk overlegorgaan. Dit wijst op het enorme aantal krakers in Amsterdam. Uit een onderzoek van *Release* uit 1976 bleek dat *'Amsterdam alleen (al net zo veel krakers) herbergt als de rest van het land gezamenlijk.'*²⁰ Waar verder in veel steden de kraakbeweging voor een groot gedeelte verbonden was aan alternatieve hulpverlening, was dit niet het geval in Amsterdam. De alternatieve hulpverlening en de Amsterdamse kraakbeweging waren vooral niet aan elkaar verbonden omdat de kraakbeweging in Amsterdam al een aantal jaar bestond, op het moment dat in andere steden de kraakbewegingen begonnen op te komen met hulp van de alternatieve hulpverlening.

De alternatieve hulpverlening, zoals JAC of *release*, wist vaak een belangrijke rol te spelen bij kraakactiviteiten in andere steden doordat ze beschikking hadden over voldoende

---

¹⁸ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 136

¹⁹ Idem, p. 15

²⁰ Ibidem, p. 120

mensen en kantoorfaciliteiten²¹. In Amsterdam daarentegen werd *release* al in 1972 opgeheven, mede doordat de hulpverlening die *release* bood niet te combineren was met het actievoeren in Amsterdam. Verder had Amsterdam de sterke autonome buurtorganisaties, die zelf kraakacties organiseerden.

Het ontbreken van een grote rol voor de alternatieve hulpverlening in Amsterdam heeft veel invloed gehad op de ontwikkeling van de beweging. De hulpverlening wist de opkomende bewegingen waar ze aan verbonden was voor een groot gedeelte te ondersteunen, maar had ook een matigende uitwerking. Zo kon men zich niet openlijk verzetten tegen ontruimingsbevelen, omdat men aan een hulpverleningsorganisatie verbonden was. Ook ontstonden richtlijnen voor het kraken. Volgens het JAC en *release* moesten jongeren op een passende manier kraken, dat wil zeggen dat een jong gezin een twee à drie kamer tellende woning kon kraken, en dat alleenstaande jongeren het bij een kamer in een ander pand moesten houden. Ook dienden de krakers goed te letten op hoe lang het pand leegstond (minstens 6 maanden), fatsoenlijk te zijn voor de buurt en direct te vertrekken als het pand een nieuwe huurder bleek te hebben. Dit was vooral bedoeld om ervoor te zorgen dat krakers op zouden treden als redelijke, huiszoekende mensen, en ook zo bekend zouden komen te staan²². Actie voeren, of te veel aandacht trekken, zou de doelen van deze organisaties alleen maar in de weg staan. Dit kan verklaren waarom bijvoorbeeld in Leiden, waar de Leidse Kraakbond (voortgekomen uit een vakbond die was gericht op mensen helpen, maar niet op radicale actie) de belangrijkste organisator van krakers was, er wel veel werd gekraakt maar niet radicaal actie werd gevoerd. In Amsterdam hadden krakers geen last van deze beperkingen en bestond de mogelijkheid van verzet tegen ontruiming wél. Ook konden in Amsterdam meer mensen worden gemobiliseerd. Waar door de hulpverleningscentra vooral werd gefocust op jongeren of mensen die direct hulp nodig hadden, was dit niet het geval in Amsterdam. Hierdoor zat er niet een soort kwalificatie aan een kraker die er wel was bij de bewegingen die aangesloten waren bij de alternatieve hulpverlening.

De kraakbeweging in Amsterdam begon vanaf 1975 te groeien en aan te trekken in reactie op de anti-kraakwet die de regering wilde invoeren. Deze wet zou alle vormen van

---

²¹ Duivenvoorden, E. *Een voet tussen de deur*, p. 77

²² Idem

kraken strafbaar maken²³. Al snel na de bekendmaking van het plan om deze wet door te voeren, kwam er vanuit het hele land protest op gang. Deze landelijke krakers ontmoetten elkaar in het Landelijk Overleg Kraakgroepen (LOK). Omdat Amsterdam zelf zoveel verschillende kraakgroepen in verschillende buurten had, kwam daar het Stedelijk Overleg Kraakgroepen tot stand (SOK). Het landelijke overleg bracht in protest tegen de wet een gemeenschappelijk affiche uit, en een algemene kraakhandleiding. In Amsterdam werd er een week van acties georganiseerd, waarin de verschillende groepen zich voor het eerst presenteerden als de Amsterdamse kraakgroepen²⁴. Het mocht allemaal niet baten, de wet werd in mei 1976 toch goedgekeurd door de Tweede Kamer. Dit drukte de sfeer onder de krakers niet, en acties bleven volgen.

Eind 1977 zou de wet worden behandeld door de Eerste Kamer (nadat hij in de Tweede Kamer was aangenomen). Dit werd uiteindelijk verhinderd, mede door tussenkomst van de Raad van Kerken. De kraakwet werd uiteindelijk niet aangenomen, maar was wel een verbindende factor gebleken tussen kraakgroepen op landelijk, en ook op stedelijk niveau. Het zelfbewustzijn onder krakers was gegroeid, en niet alleen het zelfbewustzijn. Begin 1978 nam het aantal krakers in Amsterdam gestaag toe. Dit kwam niet alleen door de dreigende invoering van de anti-kraakwet, maar ook doordat de huizenmarkt instortte in 1978. Huiseigenaren kregen veel minder voor hun panden dan ze eigenlijk zouden willen, en als resultaat stonden veel panden lange tijd leeg. De eigenaren hoopten een betere slag te slaan als de markt weer aan was getrokken²⁵. Hierdoor was er nog meer leegstand, minder betaalbare huizen, en meer krakers.

In de loop van 1979 en 1980 begon de krakersbeweging in Amsterdam zich te ontwikkelen tot een veel radicalere beweging. Deze ontwikkeling werd vooral in gang gezet door de acties rondom de Groote Keyser en de Vondelstraat, waar in het volgende hoofdstuk op wordt ingegaan. Ook het optreden van knokploegen leidde tot een verscherping van de beweging. Knokploegen in Amsterdam traden veel hardhandiger op dan in Leiden, zo werden een aantal krakers het ziekenhuis in geslagen²⁶ en werd een kraker zelfs in de nek geschoten²⁷. Dit zorgde er voor dat de Amsterdamse krakers minder vertrouwen

---

²³ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 73

²⁴ Idem, p. 122

²⁵ Ibidem, p. 129

²⁶ Ibidem, p. 140

²⁷ Leidsch Dagblad, *Rellen krakers in binnensteden*, 16 oktober 1981

kregen in het politie optreden (de politie kon ze niet beschermen tegen knokploegen) en zich ook moesten voorbereiden op aanvallen van knokploegen.

Ondanks dat de Amsterdamse kraakbeweging groter en radicaler was, is het interessant om te zien dat, waar in Leiden de krakers zich begonnen te ontwikkelen in reactie op ontwikkelingen die ze als provocerend ervoeren van de gemeente of overheid, dit ook gebeurde in Amsterdam. Hier was het vooral in reactie op de anti-kraakwet. Dit laat zien dat zelfs in het radicale Amsterdam, de krakers vooral reageerden op acties van de gemeente, en niet vanuit het niets de confrontatie aangingen.

1.3 de Protest Wave

Bij de analyse van een protestbeweging, kan vaak een herkenbaar patroon worden teruggevonden, de zogenaamde *Protest Wave*. Dit patroon beschrijft de ontwikkeling en het verloop van de beweging, en is bij bijna elke sociale beweging terug te vinden. Ten eerste is er een 'trigger', een vraagstuk, een probleem. Een sociale beweging komt op, er is een punt dat er sprake is van enorme mobilisatie, en als gevolg hiervan groeit de beweging. Een overheid weet niet wat ze met de beweging aan moet, en reageert hierom vaak onderdrukkend. Dit wakkert de beweging vaak juist meer aan en zorgt voor meer draagvlak onder de bevolking (vanwege publieke verontwaardiging over het optreden van de overheid), waardoor de beweging enorm groeit. Op zo'n moment beseft een overheid vaak dat ze niet om de beweging heen kunnen, en gaan ze in overleg. De beweging verandert op deze manier de overheid, maar de overheid verandert ook de beweging want ze geeft niet op alle punten toe. De beweging wordt voor een deel geïncorporeerd in de overheid in de vorm van instituties of commissies die nieuw beleid moeten uitvoeren of controleren), waardoor het momentum en het doel van mobilisatie voorbij is en de beweging meestal ophoudt te bestaan. Er blijft vaak nog een kleine groep over die het niet eens is met de compromissen, en deze radicaliseert omdat ze kleiner zijn geworden en meer extreme maatregelen nodig hebben om de aandacht nog te trekken²⁸.

Kan dit model toegepast worden op de kraakbeweging in Leiden en Amsterdam? In Leiden was er een trigger; een enorme leegstand van panden door falend distributiebeleid en speculatie, terwijl er tegelijkertijd een enorm aantal woningzoekenden was. Er ontstond een georganiseerde beweging, in de vorm van de krakers en de Leidse Kraakbond. Hierna

---

²⁸ Tarrow, S. *Power in Movement: Social Movement and Contentious Politics*, introduction

houdt het model op: de weg naar radicaliteit, volgens Tarrow, loopt via een enorme groei van de beweging, waardoor de overheid er niet meer om heen kwam. Hiervan is in Leiden geen sprake. Als het model gevolgd wordt, zou dit kunnen verklaren waarom er geen radicale beweging ontstond in Leiden, en waarom de gemeente ook niet enorm repressief en onderdrukkend optrad. Er was hiervoor eerst een andere ontwikkeling nodig, namelijk enorme mobilisatie, en hier was geen sprake van.

In Amsterdam was er dezelfde trigger als in Leiden, en er was er zelfs nog één: behoud van oude en culturele panden en het tegengaan van modernisering en stadsvernieuwingen. Vanaf 1975 nam de kraakbeweging langzaam in aantallen toe, waardoor er voor demonstraties en acties in de jaren '80 rond de duizenden krakers gemobiliseerd konden worden. De gemeente reageerde in veel gevallen onderdrukkend en zette de politie en ME in tegen krakers. Een interessant verschil met het model van Tarrow, is dat in Amsterdam radicaliteit eerst lijkt te komen en het kleiner worden van de beweging pas daarna. In de loop van de jaren '80 werden acties steeds radicaler uitgevoerd, maar pas na verloop van tijd met een kleinere groep mensen omdat een deel van de kraakbeweging het niet eens was met deze koers. Verder wist de kraakbeweging het woningnood vraagstuk hoog op de politieke agenda te zetten, maar de beweging werd nooit echt geïnstitutionaliseerd. Dit kan een reden zijn dat niet een klein gedeelte, maar het grootste gedeelte van de kraakbeweging zich radicaal ontwikkelde: het doel was nog niet bereikt en er moest naar andere vormen van actie gekeken worden. Na de kroningsrellen bleek dat een gedeelte van de kraakbeweging het toch niet eens was met deze nieuwe radicaliteit en militaristische organisatie, en werd de groep radicalen kleiner.

Volgens de theorie van de protest wave is deels te verklaren waarom Leiden en Amsterdam zich anders ontwikkelden. Leiden kon volgens deze theorie niet radicaliseren, omdat er geen grote mobilisatie mogelijk was. In Amsterdam was er sprake van grootschalige radicale acties omdat de kraakbeweging niet voldoende werd geïnstitutionaliseerd door de overheid.

1.4 Verschillende types van kraken

Pruijt omschrijft in zijn artikel *the Urban Logic of Squatting* vijf types van kraken die voorkwamen. Belangrijk om op te merken, is dat deze typen vaak door elkaar heen, naast of na elkaar aanwezig waren in een stad en in een bepaalde tijdsperiode. De vijf typen zijn

Deprivation Based Squatting (kraken uit nood, omdat er geen andere mogelijkheid is), *Squatting as an Alternative Housing Strategy* (kraken om een betaalbaarder of beter huis te kunnen verwerven), *Entrepreneurial Squatting* (kraken om een bedrijfje op te zetten), *Conservational Squatting* (kraken om panden te behouden) en *Political Squatting* (kraken als protestactie tegen de overheid)²⁹.

De Leidse Kraakbond valt hier heel mooi in wat Pruijt '*Deprivation based squatting*' noemt. Dit houdt in, dat het doel van een kraakgroep vooral het verzekeren van woonruimte was voor degenen die deze echt nodig hadden. Verder hadden ze een duidelijke politieke boodschap: de overheid negeert de problematiek en hier moet meer aandacht voor komen³⁰. Wat de Leidse Kraakbond wilde, was aandacht voor de problematiek die er heerste, maar niet groots opgezette kraakacties die te veel aandacht trokken als het ging om de mensen die kraakten. Deze tendens van mensen helpen maar niet te extreem actie voeren, paste ook goed in de voorgeschiedenis van de Leidse Kraakbond. Uiteindelijk veranderde de bond hierin en werden acties georganiseerd, maar niet vanuit zichzelf. Dit gebeurde door externe factoren, de gemeente en de overheid. Verder ontwikkelde de bond zich naar een meer actieve beweging, maar niet op radicale wijze.

De geschiedenis van de Amsterdamse kraakbeweging is er voor het grootste gedeelte één van actievoeren. Al vanaf de eerste generatie krakers werd er geprotesteerd en gedemonstreerd, het verschil tussen de jaren '60 en de 1979-1980 zat hem vooral in schaal. Waarom is de geschiedenis van deze kraakbeweging zo roerig? Het is lastig om de krakers in Amsterdam in te delen in één van de vijf type krakers die Pruijt noemt. Eigenlijk kwamen ze allemaal wel voor. Maar één van de eerste groep krakers deed aan '*Conservational Squatting*'³¹. Dit houdt in dat er gekraakt werd om een stadsgezicht te behouden en vernieuwingsplannen tegen te gaan. De eerste krakers trokken fel van leer tegen de plannen van de gemeente om de binnenstad te saneren en betonnen blokken voor de oude gebouwen in de plaats te zetten³². Volgens Pruijt is dit één van de twee groepen die duidelijke eisen had: namelijk het behouden van gebouwen die anders door de gemeente gesloopt zouden worden. De andere groep is die van de politieke krakers, met als doel confrontatie. Om het doel, behoud van een pand, te bereiken moest contact op worden

---

²⁹ Pruit, H. *The Logic of Urban Squatting*, p. 5

³⁰ Idem

³¹ Ibidem

³² Duivenvoorden, E. *Een voet tussen d deur*, p. 22

genomen met buurtbewoners, en moest er actie ondernomen worden. Onderzoek werd uitgevoerd naar de staat van de gebouwen die op de slooplijst stonden, en alternatieve plannen werden bedacht en gepresenteerd aan de gemeente³³. Een kraker die niet bij de *Conservational Squatting* groep hoorde kon makkelijker een ander pand herkraken als zijn oude pand ontruimd werd. Krakers die kraakten om het behoud van panden, zouden deze panden veel feller hebben verdedigd. Misschien kwam de bereidheid van de Amsterdamse krakers om actie te voeren en de neiging om niet in stilte te kraken maar ook te demonstreren, van deze eerdere groep krakers. Veel van de buurtgroepen die Amsterdam zo kenmerkten, waren ontstaan in wijken waar ontruiming van oude panden ten bate van nieuwbouw en modernisering dreigde, als reactie op deze plannen³⁴. Uiteindelijk voerde deze groep niet radicale actie in Amsterdam, dat waren de *Political Squatters*, maar deze groep had wel een kader geschapen van het voeren van actie. Hierdoor was de overstap van gematigde actie naar radicale actie misschien makkelijker dan in Leiden, waar überhaupt eerst de stap naar actie nog gezet moest worden.

---

³³ Pruijt, H. The impact of citizens' protest on city planning in Amsterdam' in L. Deben, W. Salet and M. van Thoor (eds.), *Cultural Heritage and the Future of the Historic Inner City of Amsterdam* , p. 237

³⁴ Idem

Hoofdstuk 2: actierepertoires. Wat waren de actierepertoires van de kraakbeweging, en waarom werd voor deze acties gekozen?

Dit hoofdstuk gaat in op de actierepertoires van de kraakbeweging in Leiden en de kraakbeweging in Amsterdam. Hierdoor komt duidelijk het verschil naar voren tussen de twee bewegingen: in Amsterdam werden halve veldslagen uitgevochten met de politie, terwijl hier in Leiden geen sprake van was. Door in te gaan op de vraag waarom bepaalde actievormen werden gekozen, wordt in grote mate duidelijk waar het verschil tussen de bewegingen vandaan komt. Net zoals bij de rest van deze scriptie zal worden gekeken naar de periode van 1978 tot 1982.

Het is lastig om zo veel krakers in te delen in groepen, maar zowel in Amsterdam als in Leiden is er een patroon te herkennen. Hierdoor kunnen drie types kraker onderscheiden worden die voor dit onderzoek, dat zich focust op het verschil tussen gematigde en radicale actie, nuttig zijn om te bekijken. De eerste is de kraker die niet vanuit politieke overtuigingen of om actie te voeren kraakt, maar om woonruimte te verwerven die betaalbaar is en groot genoeg om in te leven. Deze krakers maakten gebruik van wat voor sommigen een actiemiddel was, namelijk kraken, maar zonder politieke redenen en zonder intentie om actie te voeren. Het tweede type is de kraker die kraakt om politieke redenen, als protest, en om een doel te bereiken. Deze kraker voerde ook acties naast het kraken. Het derde type lijkt op het tweede type: deze kraker kraakte uit overtuiging en om politieke redenen, en voerde hiernaast ook actie, maar was radicaler dan het tweede type kraker en het niet eens met milde actievormen. In het volgende hoofdstuk wordt per type kraker gekeken in welke mate deze krakers aanwezig waren in Leiden en Amsterdam, en welke actierepertoires ze hanteerden. Deze verschillende groepen krakers hadden naast verschillende actierepertoires, ook verschillende doelen. De actievoerende kraker probeerde een beter woonbeleid af te dwingen, was op zoek naar een alternatieve levenswijze, of was tegen modernisering en de sloop van oude gebouwen in het stadscentrum. De kraker die kraakte voor woonruimte had als voornaamste doel goede of betere woonruimte te verwerven voor een redelijke prijs. De radicale krakers waren vooral op zoek naar confrontatie met de gemeente om hun doelen te

bereiken³⁵. Deze verschillen in de doelstelling van de krakers was ook één van de redenen dat er, vooral in Amsterdam, sprake was van onderlinge conflicten.³⁶

Het is soms lastig om onderscheid aan te brengen tussen 'kraker', 'kraakbond', en andere organisaties. Vooral in Amsterdam is het een warboel van initiatieven en organisaties die door elkaar lopen. Omdat de stad zo groot is, en omdat veel krakers een anarchistische insteek hadden en zich niet graag in een bepaald hokje wilden laten stoppen. Krakers die als vertegenwoordigers optraden kregen daarom vaak veel andere krakers over zich heen. Ook in Leiden is het lastig om alle krakers over één kam te scheren. De Leidse Kraakbond had een organiserende rol in de kraakbeweging, maar in krantenartikelen zijn ook andere groepen krakers terug te vinden die buiten deze organisatie lijken te opereren en ook niet altijd op één lijn zitten met de Leidse Kraakbond³⁷. Ik probeer hier in het volgende hoofdstuk een zo duidelijk mogelijk onderscheid in aan te brengen.

2.1 Kraken om het kraken

2.1.1. Leiden

Op 31 december 1979 stonden er bij de gemeente Leiden 5.293 woningzoekenden geregistreerd. De Stichting Studentenhuisvesting noteerde er 2.109, en de Stichting Huisvesting Werkende Jongeren nog eens 914. Dit terwijl er per 1 oktober 1979 een leegstand was van minstens duizend panden, waarvan bijna een kwart al meer dan een jaar leegstond³⁸. Dit scherpe contrast laat zien waarom er veel gekraakt werd, ook door mensen die niet geïnteresseerd waren in actievoeren, maar vooral een betaalbare woonruimte wilden verwerven. De Leidse Kraakbond hield een kraakspreekuur op de Koppenhinksteeg 2 om mensen tips te geven over kraken, en verzamelde materiaal dat hiermee zou kunnen helpen³⁹. Er werden veel panden gekraakt met behulp van de Leidse Kraakbond, vaak voor gezinnen met kinderen die ervoor in schrijnende woonomstandigheden leefden.⁴⁰ Dit leidde tot de interessante situatie dat de mensen die met hulp van de Leidse Kraakbond een pand kraakten dit niet deden vanuit de intentie om actie te voeren, terwijl de Kraakbond het mogelijk maken van en helpen met kraken juist als een actievorm zag.

---

³⁵ Pruijt, H., *The Logic of Urban Squatting*, p. 5

³⁶ BILWET, *Beweginsleer: kraken aan gene zijde van de media*, Groote Keyser en Vogelstruys

³⁷ Leidsch Dagblad, *Harde confrontatie dreigt ook in Leiden*, 29 maart, 1980

³⁸ Idem

³⁹ Kraakhelder, *Kraken? Spreekuur*, editie 1

⁴⁰ Leidsch Dagblad, 5 september 1978 en Leidsch Dagblad, 16 augustus 1978 en ook Leidsch Dagblad, 13 september 1978

Als een pand eenmaal gekraakt was, werd er vaak meteen contact gezocht met de buurt om de relatie tussen de kraker en de buurt goed te houden. In sommige gevallen waren buurtbewoners zelfs blij dat krakers in een verkrot pand trokken om het weer bewoonbaar te maken⁴¹. Krakers probeerden contact op te nemen met de huiseigenaar, om zo tot een huurovereenkomst te komen die voor beide partijen te aanvaarden was. Als er geen contact gelegd kon worden of de onderhandelingen stuk liepen, werd de huur vaak 'betaald' in de vorm van opknappwerkzaamheden aan het pand. Zo kon een groep krakers soms tot een goede overeenkomst komen en in het gekraakte huis blijven wonen⁴². Dit ging niet altijd even soepel, ook in Leiden waren knokploegen een groot probleem. Deze knokploegen werden ingezet door een huiseigenaar om krakers uit het pand weg te halen, op, de naam zegt het al, hardhandige of intimiderende wijze⁴³. Soms kwam de politie om de krakers te beschermen, maar niet altijd. Huiseigenaren hadden vaak trucjes om te voorkomen dat een huis als 'onbewoond' werd aangewezen. Er bleken wat spullen in het huis te staan, verbouwplannen waren net goedgekeurd door de gemeente of de eigenaar kwam met een potentiële huurder op de proppen waardoor de krakers eruit moesten (vaak familie van de huiseigenaar)⁴⁴. In Leiden zijn veel voorbeelden te vinden van mensen of gezinnen die puur uit nood kraakten. Volgens de site squat.leiden.net, kraakte in 1979 het overgrote gedeelte van de Leidse krakers uit pure nood. Veel gezinnen, stellen of studenten woonden in gekraakte huizen⁴⁵.

2.1.2. Amsterdam

In Amsterdam bestond, net als in Leiden, een immense woningnood. De kraakbeweging heeft hier een lange geschiedenis, met kraakiniciatieven die teruggaan tot de jaren '60 en begin jaren '70. Vanaf 1979 begon de beweging zich al een stuk actiever en radicaler te organiseren. Toch waren er ook in Amsterdam veel krakers die kraakten uit nood en verder niet politiek betrokken waren. Over deze groep is vrij weinig terug te vinden, omdat de meeste secundaire literatuur zich richt op de radicaliteit, opkomst of neergang van de actievoerende beweging. Wel zijn er voorbeelden terug te vinden van mensen die kraakten uit noodzaak, zoals de Bijlmerkrakers. Veel Surinamers kwamen in 1975 na de

---

⁴¹ Kraakhelder, nieuwsbrief, vierde editie, Leidsch Dagblad, *Kraken Noodzaak!!*, 7 september 1978

⁴² Idem

⁴³ Leidsch Dagblad, *Alternatieve 1-mei viering in Leiden door angst afgelast*, 2 mei 1980

⁴⁴ Kraakhelder, *de Leidse politienota*, tweede editie

⁴⁵ Maps.squat.net, Leiden, 1979

onafhankelijkheid van Suriname, naar Nederland, maar voor veel van hen was er geen toereikende woonruimte. Met steun van Amsterdamse krakers werden ze aan woonruimte geholpen, door het kraken van appartementen in de Bijlmer⁴⁶. Hier zien we dat, net als in Leiden, mensen die uit nood en niet om politieke redenen kraakten, bijgestaan werden door de beweging die dit wel deed, en voor wie het helpen van mensen aan kraakpanden wél een actiemiddel was.

Rond 1980 vonden er in Amsterdam in verschillende buurten nog steeds kraakspreekuren plaats. Door de recente ontwikkelingen en radicalisering kwamen hier nu vooral mensen op af die een krakersbestaan wilden leiden, en niet meer de mensen die uit nood of als laatste redmiddel kraakten. Door de toename van het radicale kraken nam eigenlijk het aantal mensen dat kraakte om het kraken dat betrokken werd bij de beweging af. Hierdoor groeiden in Amsterdam de krakersbeweging en de alternatieve hulpverlening nog verder uit elkaar.

2.2 Kraken als actievorm

2.2.1. Leiden

In Leiden werden de krakers die wel actie wilden voeren maar geen geweld wilden gebruiken, vooral vertegenwoordigd door de Leidse Kraakbond, die begin 1978 werd opgericht⁴⁷. De bond richtte zich vooral op het kraken van lang leegstaande panden die buiten het gemeentelijk distributiebeleid vielen, en het hulp bieden aan mensen die een pand wilden kraken. Dit waren niet de enige vormen van actie die de bond gebruikte. Zo werd op 21 en 22 mei de gemeenteraadszaal bezet⁴⁸. Dit gebeurde uit protest tegen de gang van zaken rond de Waardgracht, waar krakers met behulp van de Kraakbond rond de 20 huizen hadden gekraakt. De Leidse Woningstichting was eigenaar van de panden, die al een halfjaar leegstonden. Opeens werden juist de panden die door krakers gekraakt waren, toegewezen aan andere woningzoekenden. Volgens de krakers en sommige raadsleden was het zeer te betwijfelen of dit door onwetendheid kwam, en wees het in de richting van opzet⁴⁹. Nadat twee jonge vrouwen, die daar een pand hadden gekraakt, bedreigd werden door familie van degene die het pand toegewezen had gekregen, werd er meerdere malen

---

⁴⁶ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 109

⁴⁷ Leidsch Dagblad, *Pand gemeente aan Langebrug gekraakt*, 16 augustus 1978

⁴⁸ Leidsch Dagblad, *Krakers uit raadzaal verwijderd*, 22 mei 1979

⁴⁹ Leidsch Dagblad, *Wijst LWS met opzet kraakwoningen toe?*, 5 maart 1979

geprotesteerd in de gemeenteraadszaal. De meest in het oog springende demonstratie was degene waarbij het stadhuis met een kettingslot werd afgesloten, zodat de raadslieden wel naar de toegestroomde krakers moesten luisteren⁵⁰. De dag erna werd er weer actie gevoerd bij de raadsvergadering, en bij een bijeenkomst van de PvdA. Verder werd er op 5 december actie gevoerd bij een vergadering van de commissie Politie en Aangelegenheden, waarbij de nieuwe politienota werd besproken. Tijdens de vergadering lieten de krakers op luide wijze hun voor en afkeur horen, en van te voren waren stencils uitgedeeld met hierop hun op en aanmerkingen. Wat opvallend is, is dat het hier ook om rond de 20 actievoerders ging⁵¹. De Leidse Kraakbond was niet alleen betrokken bij acties in de eigen stad, maar was ook op kleine schaal actief bij acties in andere steden, zoals in Nijmegen of Eindhoven.

Ook gaf de Leidse Kraakbond een nieuwsbulletin uit, *Kraakhelder*. Dit blad was geschreven door krakers, en bedoeld voor krakers en geïnteresseerden. Het krantje ging vooral in op de actualiteit: wat was er de afgelopen tijd gebeurd? Wat stond er in de officiële krant, en wat was het verhaal van de krakers? Welke panden waren gekraakt en ontruimd? Ook was er veel kritiek te lezen op politie en overheidsop treden, werd nieuw beleid uitgelegd (zoals de nieuwe politienota), acties gepromoot en werden mensen op de hoogte gehouden van kraakacties in andere steden. Dit krantje werd gebruikt om de visie van de krakers over te brengen en de krakers zelf beter te organiseren. Na zes uitgaven ging het krantje over naar een nieuw format, namelijk een nieuwsblad. Dit omdat er te veel werk ging zitten in het maken van een krantje en het daardoor lastig werd de actualiteit over te brengen. De nieuwsbrief was veel meer gericht op de kraakacties die op dat moment bezig waren in Leiden en de reactie van de gemeente en huiseigenaren daar op, en veel minder op andere steden en achtergrondartikelen. Het krantje *Kraakhelder* was erg gericht op de politiek van kraken, acties, mensen activeren, en de ontwikkelingen in de kraakbeweging. De nieuwsbrief was dit ook, maar veel meer op lokaal niveau en veel minder op andere protestacties dan kraken zelf⁵². Bij het krantje *Kraakhelder* werden af en toe ook nog andere papieren ingevoegd, zoals flyers voor een krakersfeest, uitleg over de leegstandswet, en de oproep tot een actiedag.

---

⁵⁰ Leidsch Dagblad, *Krakers uit raadzaal verwijderd*, 22 mei 1979

⁵¹ *Kraakhelder, Anti-Kraak werk*, derde editie

⁵² *Kraakhelder*, nieuwsbrief, 8 februari 1982

De Kraakbond legde zich ook toe op het activeren van mensen. Dit door demonstraties te organiseren, of krakersfeestjes. Op 30 mei 1980 werd in Leiden een actiedag georganiseerd om te protesteren tegen de leegstandwet in haar toenmalige vorm. Op deze dag werden films vertoond, waren er sprekers, en trad een bandje op. Deze actie laat zien dat de Leidse kraakbeweging actiever werd, maar dat dit nog wel op een vreedzame en vriendelijke manier gebeurde. Iedereen was welkom, de krakers wilden juist zo veel mogelijk mensen aanspreken⁵³. Wat ook sprekend was voor de Leidse Kraakbond, is een fragment uit een brief die ze inzonden naar het Leidsch Dagblad. Dit deden ze in een reactie op locoburgemeester van der Waal, die in een eerder artikel had geschreven dat de wet altijd gehandhaafd moest worden en een kraakpand altijd ontruimd, desnoods met behulp van de ME. *‘Overigens geloven wij dat de discussie over het inzetten van mobiele eenheden in Leiden tegen krakers voor Leiden nog niet aktueel is. Op het ogenblik is de situatie rond het kraken in Leiden nog nergens zo verscherpt dat er sprake zou kunnen zijn van een gewelddadige escalatie’*⁵⁴.

2.2.2. Amsterdam

In Amsterdam was een groot gedeelte van de krakers kraker met politieke doeleinden. De motivatie en doeleinden liepen weliswaar uiteen bij verschillende buurten en verschillende groepen, maar ze kwamen allemaal voort uit de scherpe tegenstelling die er was van veel leegstaande panden tegenover duizenden woningzoekenden. Zo waren er in Amsterdam krakers die tegen stadsvernieuwingen waren waarvoor de panden in de stad gesloopt zouden moeten worden (en vooral, panden die een woonbestemming hadden die dan voor de modernisering het onderspit zouden moeten delven). Het geldt dat deze moderne projecten zouden kosten, terwijl er woningnood was en huizen gesloopt zouden worden, stootten veel van deze actievoerders tegen de borst. Protesten hiertegen bestonden voornamelijk uit kraken zelf. Als een huis gekraakt was, kon het ook niet meer gesloopt worden. Zo werd kraken op zich een effectieve actievorm.

In Amsterdam was vanuit de eerder generaties krakers de kraakbeweging vooral gecentreerd in buurten. Veel buurten hadden een eigen krantje, een eigen kraakcafé, een kraakspreekuur, een opgezette alarmlijst, etc. Door de dreiging van de anti-kraakwet haalden vanaf 1975 verschillende kraakgroepen in het land, maar ook in de stad, contacten

---

⁵³ Kraakhelder, *Leegstandswet = Speculantenbed*, derde editie

⁵⁴ Leidsch Dagblad, *Lezers schrijven: Kraken*, 5 april 1980

met elkaar aan. Zo had je in Amsterdam het SOK (Stedelijk Overleg Kraakgroepen), en was er ook het landelijke LOK. De verschillende kraakgroepen die de buurten vonden waren in eerste instantie vooral opgekomen rond buurten waar de gemeente sloop of moderniseringsplannen had⁵⁵. Vanaf 1978 werd het voor veel krakers makkelijker om fulltime met kraken bezig te zijn, vanwege een aanpassing in de uitkeringswet. Dit droeg in grote mate bij tot de groei van de beweging. Andere factoren die bijdroegen aan de groei van de kraakbeweging, was de steun die krakers steeds meer ontvingen vanuit maatschappelijke instanties en het legertje advocaten en juristen dat krakers bij kon staan.

2.3 Radicale krakers

2.3.1. Leiden

In Leiden was er weinig sprake van regelrechte confrontatie met de politie. Veel panden werden na overleg ontruimd, en de insteek van acties was vaak vreedzaam. Toch is te merken dat in de loop van 1980, wanneer de kraakbeweging in andere steden radicaliseert, dit ook zijn uitwerking heeft op de krakers in Leiden. Krakers die werden geïnterviewd door de krant maakten gebruik van steviger taal, en lieten weten niet zomaar meer een pand te ontruimen op bevel van de rechter. Zo werd er, net als in andere steden, een alarmsysteem ingesteld om bij een gedwongen ontruiming zo snel mogelijk genoeg mensen te kunnen optrommelen. Deze konden dan demonsteren en het pand helpen verdedigen (overigens was het ten tijde van dit artikel nog niet tot een confrontatie tussen de politie en krakers gekomen en was het alarmsysteem alleen bij toeval in werking gezet. Achteraf bleek dat er alleen verhuizers nodig waren).⁵⁶

Ook kwam het op 16 oktober 1980 tot een confrontatie met de politie, waarbij een groep van rond de 30 krakers een pand wilde behouden door het op vreedzame wijze te verdedigen⁵⁷. Uiteindelijk kwam het tot een treffen met de politie waarna krakers hardhandig worden ontruimd en slecht behandeld door de politie (althans, volgens *Kraakhelder*). Wat opvallend is aan deze actie is dat de insteek vreedzaam was, en dat het eigenlijk een hele kleine groep krakers was die het pand verdedigen. Dit laat zien dat het draagvlak onder de Kraakbond voor op een op confrontatie gerichte manier actievoeren waarschijnlijk niet heel groot was. Wel waren er andere stemmen te horen dan die van de

---

⁵⁵ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 129

⁵⁶ Leidsch Dagblad, *Harde confrontatie dreigt ook in Leiden*, 29 maart 1980

⁵⁷ *Kraakhelder*, *Politiegeweld bij ontruiming Zoeterwoudseweg*, eerste editie

Kraakbond, van andere krakers die vonden dat de bond eigenlijk te weinig deed en geen echt vermogen had tot mobilisatie en organisatie van andere krakers. *'Het is best een goede bond hoor, maar ze voeren te weinig actie'*⁵⁸. Deze uitspraak kwam van een groepje jonge krakers dat van plan was zelf een actiecentrum op te zetten in hun pas gekraakte pand aan de Breestraat. Deze krakers lieten in interviews weten zich niet zomaar uit hun woning te laten zetten, maar net als van zovele anderen werd er daarna niets meer van gehoord.

2.3.2. Amsterdam

Nadat Amsterdamse krakers op 23 februari 1980 het net gekraakte pand in de Vondelstraat hardhandig uit waren gezet door de ME, werd er op een stedelijke vergadering besloten om terug te slaan en het pand te herkraken. De opkomst van de radicale krakers in Amsterdam hing voor een groot gedeelte samen met deze herkraak van de Vondelstraat en de uitkomst van dit conflict tussen de krakers en de gemeente. Krakers besloten niet toe te geven aan de gemeente, maar juist terug te slaan. Er werd een plan bedacht, met als uitgangspunt het verwarren van de ME, waarbij enkele honderden krakers betrokken waren. De krakers werden opgedeeld in drie groepen: de grootste groep trok in een demonstratieve optocht naar de woning van de burgemeester. De aandacht van de ME was getrokken, en vanuit een heel ander gedeelte van de stad kwam de tweede ploeg in actie: de kraakploeg. Terwijl de ME afgeleid was werd het pand aan de Vondelstraat herkraakt, waarna de derde ploeg in actie kwam. Deze ploeg had de moeilijkste taak: het pand van buitenaf verdedigen tegen de ME⁵⁹. Het plan van de krakers werkte, de eerste groep keerde samen met de ME terug naar de Vondelstraat waar de krakers het wisten te winnen van de ME. Niet lang daarna verzezen de barricades en was de Vondelvrijstraat een feit.

De gemeente beseftte dat dit niet met geweld kon worden opgelost, en stuurde een delegatie naar de barricades. Hier deelden de krakers hun eisen mee aan de gemeente. De eerste was dat de bewoners van het herkraakte pand aan de Vondelstraat er zouden mogen blijven wonen. De tweede was dat de ME niet bij de situatie betrokken zou worden, en de derde was dat een kraakster die bij een eerdere actie was opgepakt vrijgelaten zou worden⁶⁰. Koortsachtig overleg volgde, en de gemeente verklaarde dat het pand niet zou worden ontruimd en dat er gewerkt werd aan de vrijlating van de kraakster. De krakers ruimden in

---

⁵⁸ Leidsch Dagblad, *Harde confrontatie dreigt ook in Leiden*, 29 maart 1980

⁵⁹ Duivenvoorden, E., *De stad was van ons*, p. 161

⁶⁰ Idem

reactie hier op één van de barricades op. Uiteindelijk weigerden de krakers toch te voldoen aan de door de burgemeester gestelde eisen, omdat ze het gevoel hadden dat achter hun rug om de gemeente al klaarstond om, ongeacht de uitkomst en zonder hen zekerheid te bieden, de barricades te ontruimen. Ook werd de krakers niet veel tijd gelaten om in te gaan op het voorstel van Polak, terwijl de overlegvorm van de krakers er voor zorgde dat het maken van beslissingen een behoorlijke tijd in beslag nam.⁶¹

De dag na het afwijzen van het ultimatum van de burgemeester, werd door de landelijke overheid het leger ingezet. Tanks en marechaussee slechtten de barricades en schoven ze aan de kant. De barricades werden doorbroken, en een klein peloton van de ME ondersteunde het leger, maar uiteindelijk bleven de bewoners van de Vondelstraat in het pand en werd er niet ontruimd. De opgepakte kraakster werd dezelfde dag nog vrijgelaten. Rellen braken uit in de stad, waarbij het er hardhandig aan toe ging tussen de ME en de demonstranten. Toch kwam de kraakbeweging gesterkt uit de confrontatie naar voren: ze hadden gevochten, en ze hadden gewonnen. Het pand aan de Vondelstraat was herkraakt, en de kraakster was vrijgelaten door de politie. *'De tanks en de krakers vormden internationaal voorpaginanieuws en de Amsterdamse woningnood rukte op tot een landelijk vraagstuk van de grootste urgentie'*⁶².

Hoewel de Vondelstraat de eerste grote overwinning was die door confrontatie werd behaald, vond de aanzet er toe eerder plaats. De Groote Keyser, een groot kraakpand waar ongeveer 50 krakers woonden, zou eind november 1979 ontruimd worden door de gemeente. Van de oorspronkelijke bewoners bleven er ongeveer 10 over, die er niet uit wilden gaan bij ontruiming. Ze begonnen met het barricaderen van het pand, en probeerden op buurtvergaderingen hulp te krijgen, maar vonden weinig gehoor. Wel vonden ze hulp bij de krakers uit de staatsliedenbuurt, die al geruime tijd de gemeente uitdaagden en sterke contacten onderhielden met andere buurten. Deze groep krakers, onder leiding van Theo van der Giessen, organiseerde een verdediging die de ontruiming tegen zou moeten houden. Het pand werd gebarricadeerd met staalplaten, zandzakken en verstevigingsmateriaal. Er werden krakers georganiseerd die 's avonds de straat op werden gestuurd om hier materiaal voor te verzamelen. Een alarmsysteem werd opgezet met informanten ver buiten het

---

⁶¹ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 163

⁶² Hoofdredactioneel commentaar, *NRC Handelsblad*, 13 maart 1980 in Duivenvoorden, e., *Een voet tussen de deur*, p.165

centrum, die een noodsignaal zouden geven als er tekenen waren van ontruiming. Verder werd de gemeenteraadszaal van Amsterdam bezet. De deuren werden geblokkeerd en een rookbom werd de zaal in geschoten. De reacties van de gemeente waren veroordelend, maar de Groote Keyser werd hiermee wel op de kaart gezet door de krakers.

De krakers werden naarmate de tijd verstreek steeds vastbeslotener om het pand te verdedigen. De burgemeester stelde de ontruiming meerdere keren uit, in de hoop confrontatie te vermijden. Uiteindelijk ging de ontruiming helemaal niet door, omdat Polak vreesde dat er anders doden zouden kunnen vallen. Het kwam niet tot een confrontatie, maar de krakers behaalden met de Groote Keyser eigenlijk hun eerste overwinning door gebruik te maken van radicale middelen. Het pand werd niet ontruimd, hun doel was bereikt. Behalve deze eerste 'overwinning' van de krakers, legden de gebeurtenissen ook de basis voor de acties van de Vondelstraat. Het 'zware werk', het opzetten van een goed functionerende organisatie die in staat was een grote groep krakers te mobiliseren, was al gedaan bij de verdediging van de Groote Keyser. Dit vergemakkelijkte de overstap naar het ondernemen van actie bij de herkraak van de Vondelstraat⁶³.

De Amsterdamse kraakbeweging was groot en divers, maar wist vaak wel als een geheel naar buiten te treden. Radicaliteit maakte dit moeilijker, vooral na de kroningsrellen van 30 april 1980. Heel april werd door activisten als actiemaand uitgeroepen om te protesteren tegen de dure kroning van Beatrix in Amsterdam, terwijl het geld beter besteed zou kunnen worden aan woningen. Uiteindelijk ontaardde deze dag door alle opgebouwde spanning in grootschalige rellen. Niet iedereen in de kraakbeweging was het hiermee eens, en men begon elkaar openlijk te bekritisieren⁶⁴. Vanaf dit moment werd er een duidelijkere splitsing zichtbaar in de Amsterdamse kraakbeweging tussen radicale en gematigde krakers.

Een verandering in strategie van de radicale krakers vond plaats na de gewelddadige ontruiming van een ander kraakpand, de Vogelstruys⁶⁵. Er werden manieren bedacht om de confrontatie met de ME te voorkomen. De nieuwe tactiek van de krakers werd, een ontruiming zo duur mogelijk te maken voor de gemeente waardoor men, om economische redenen, uiteindelijk niet meer tot ontruiming zou overgaan. Om dit te verwezenlijken, moest de dreiging die vanuit een kraakpand uitging zo groot zijn dat de politie zo veel

---

⁶³ Owens, L., *Cracking under Pressure: Narrating the Decline of the Amsterdam Squatters' Movement*, p. 68

⁶⁴ Ziere, P., 'Laat het duidelijk zijn: neem helm, stok en molotovs mee!', in *Tussen verbeelding en Macht*, 25 jaar nieuwe sociale bewegingen in Nederland, p. 141

⁶⁵ BILWET, *Bewegingsleer: kraken aan gene zijde van de media*, Groote Keyser en Vogelstruys

mogelijk mankracht moest inzetten. Verder moest er, terwijl de politie bij het pand was, elders in de stad een rel op gang worden gebracht waarbij zo veel mogelijk schade werd gemaakt. Deze schade moest vooral worden aangebracht bij de zo gehate speculanten, banken, makelaars en huisbazen⁶⁶. Om te voorkomen dat men het doelwit werd van de ME, was de rel erg mobiel. Als de ME er aan kwam splitsten de krakers zich op in kleine groepjes van rond de 15 man, die makkelijk konden verdwijnen in de wirwar van straatjes in Amsterdam. Deze manier van protesteren kwam voor het eerst voor bij de ontruiming van de Prins Hendrikkade in augustus 1980. De politie en ME rukte uit met 2000 man, maar de krakers die het pand bezet hadden schoten niet in de verdedigen en verlieten het pand via de Nicolaaskerk. Hierna braken rellen uit in de stad⁶⁷.

2.4 Verschillen

Zoals hier boven is te zien kwamen zowel in Leiden als Amsterdam alle drie de groepen krakers voor. Het grote verschil tussen de twee steden, was de verhouding en de schaal. In Leiden was het grootste gedeelte van de krakers 'kraker om het kraken' of aan het 'kraken als actievorm', maar er waren veel minder radicale krakers die voor een koers van confrontatie pleitten (tot een echt grote confrontatie is het dan ook nooit gekomen). Verder was Leiden een kleine stad met minder inwoners dan in Amsterdam. Acties die de aandacht trokken waren vooral de kraken zelf, vaak uitgevoerd door een kleine groep. Ook blijkt uit *Kraakhelder* dat, wanneer er dan een pand werd verdedigd, er rond de 30 man op kwam dagen (en dit is nog ruim genomen, in een andere uitgave werd verwezen naar 25 man). Op kroningsdag, 30 april 1980, waren er in Leiden in totaal rond de 70 krakers bezig met acties⁶⁸. Dit is iets compleet anders dan in Amsterdam, waar voor de herkraak van de Vondelstraat een paar honderd krakers gemobiliseerd werden, goed georganiseerd en met een duidelijke strategie voor ogen. In een krantenartikel uit het *Leidsch Dagblad* werd, in een interview met krakers, het verschil helemaal duidelijk gemaakt. '*Met bewondering wordt opgekeken naar de kraakbeweging in Amsterdam die door het barricaderen van panden met een grote groep mensen hun woonrecht tracht te verdedigen.*'⁶⁹

In Amsterdam waren ook alle drie de groepen krakers aanwezig. Begin jaren '80, na de herkraak van de Vondelstraat waaruit bleek dat confrontatie kon leiden tot succes, begon

---

⁶⁶ BILWET, *Beweginsleer: kraken aan gene zijde van de media*, Groote Keyser en Vogelstruys

⁶⁷ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 184

⁶⁸ Leidsch Dagblad, *Leidse Krakers: meeste pogingen zijn mislukt*, 1 mei 1980

⁶⁹ Leidsch Dagblad, *'Zonder naam' zonder dak*, 25 april 1980

zich een groep radicale krakers te ontwikkelen die voor confrontatie waren. Sommigen uit de meer gematigde groep gingen hier in mee, anderen niet. Na de radicalisering trokken de radicale krakers ook nieuwe mensen aan, waardoor deze groep groeide. Het is lastig om precies te zeggen wat de verhoudingen waren tussen deze drie groepen, maar het is wel duidelijk dat er in verhouding veel meer radicale krakers in Amsterdam waren dan in Leiden. Verder waren er niet alleen in verhouding meer radicale krakers, maar ook wat schaal betrof. Amsterdam was veel groter dan Leiden, waardoor er veel meer krakers aanwezig waren, en er ook een veel grotere kans was dat een actie daadwerkelijk succesvol zou zijn. In Amsterdam waren ook genoeg krakers dat verschillende meningen en groepen naast elkaar konden bestaan, zij het met enige conflicten onderling. Maar waarom vond er in Leiden niet een actie plaats, zoals de herkraak van de Vondelstraat, die de meer radicalen de kans zou hebben gegeven zich te ontwikkelen? Het lijkt er op dat in Amsterdam de bereidheid om (letterlijk) het gevecht aan te gaan veel groter was. Dit kwam voor een groot gedeelte door de opgebouwde spanning omtrent de ontruiming van de Grote Keyser die maar niet kwam, en door de onrust die de hele maand voor de herkraak in de stad heerste⁷⁰. Het broeide in de stad. In Leiden was dit niet het geval, en bovendien had men niet de aantallen, noch de leidersfiguren zoals Theo van der Giessen die aanstuurden op de confrontatie. Verder werkte in Leiden wat niet in Amsterdam werkte: actievoeren zonder geweld. De Leidse Kraakbond protesteerde vreedzaam en met ongeveer 20 man bij een vergadering van Politie Aangelegenheden tegen de nieuwe politienota, en de nota werd gewijzigd en verschillende verzoeken van de krakers werden ingewilligd. De keer dat het dan tot een gewelddadige confrontatie met de politie kwam, was het enige wat de krakers er aan overhielden een dagvaarding⁷¹.

Het grote verschil tussen Leiden en Amsterdam wat betreft de verhouding tussen radicale, gematigde, en niet-actie-voerende krakers, verklaart voor een groot gedeelte waarom acties in beide steden zo anders waren. De radicale kraker, die vooral op zoek was naar confrontatie en door middel van confrontatie zijn gestelde doelen probeerde te bereiken, was in Amsterdam veel sterker vertegenwoordigd dan in Leiden. In Leiden waren vooral actievoerende krakers actief die als doel hadden de gemeente met hun neus op de feiten te drukken en een beter woonbeleid af te dwingen, of krakers die vooral op zoek

---

⁷⁰ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 162

⁷¹ Kraakhelder, *Op bezoek bij de rijksrecherche*, vijfde editie

waren naar betere en/of betaalbare woonruimte. Hierdoor waren acties in Amsterdam veel vaker radicaal en gewelddadig, terwijl men het in Leiden hield bij vreedzame verdedigingen of ludieke acties. Verder waren er in Leiden veel minder krakers, waardoor de krakers die er waren zich toegankelijk moesten opstellen voor de buurt en mensen buiten het krakers circuit, in de hoop begrip te kweken en meer mensen aan te trekken. In Amsterdam was dit niet aan de orde, hier was het niet erg als sommige mensen afgeschrikt werden, er waren toch wel genoeg krakers.

Hoofdstuk 3: hoe reageerde de gemeentes op de krakers en hun acties?

De kraakgroepen in Leiden en Amsterdam kregen beiden te maken met de gemeente. Toch was de omgang van deze gemeentes met de krakers heel anders, wat niet zo gek is aangezien de Amsterdamse en Leidse krakers ook heel anders waren. In dit hoofdstuk wordt voor een groot gedeelte dezelfde structuur aangehouden als in het vorige hoofdstuk. De verschillende reacties die er waren tussen de gemeente en de krakers zijn ingedeeld in drie types. De eerste is geweldloze interactie. Dit houdt in dat de krakers en gemeente met elkaar in overleg waren of dat er sprake was van interactie, zonder geweld. Bij het tweede type wordt gekeken naar onbedoelde escalatie. Soms waren de intenties van de krakers en de gemeente goed, maar kwam het door misverstanden of druk van buitenaf toch tot een gewelddadige confrontatie. Het derde type is gewelddadige botsingen. Dit spreekt eigenlijk voor zich, hier wordt gekeken naar situaties waar door intenties van ofwel de gemeente, ofwel de krakers, er sprake was van gewelddadige botsing tussen beide partijen.

Ontruiming is lastig om onder één van de types interactie met de gemeente te plaatsen. Dit is zo omdat krakers een pand eigenlijk nooit vrijwillig en op basis van overleg ontruimden, maar pas als er ontruiming dreigde. Als krakers een pand na een ontruimingsbevel vrijwillig verlieten, zal dit onder het type geweldloos overleg vallen. Er was overleg geweest, de krakers waren het er misschien niet mee eens, maar verlieten wel vreedzaam het pand. Moest er echter politie bijgehaald worden om een pand te ontruimen, zal dit onder onbedoelde escalatie worden geplaatst. Er was geen intentie om een conflict te creëren, maar dit gebeurde door omstandigheden toch. Als het om een ontruiming gaat waarbij de krakers zich van te voren voorbereid hadden en vastbesloten waren zich te verzetten tegen de ontruiming, en de politie hierop inspeelde en voorbereid was op een conflict, dan was er sprake van een gewelddadige botsing.

Soms is het lastig onderscheid te maken tussen de verschillende instanties waar de krakers mee te maken hadden. Politie, gemeente, of soms zelfs de regering in Den Haag. Ik zal deze alle drie behandelen in het hoofdstuk over hoe de gemeente omging met de krakers, omdat het beleid van de politie nauw samenhangt met het beleid van de gemeente, en de keer dat Den Haag zich bemoeide met de gebeurtenissen zo zeldzaam was dat het nutteloos is er een apart hoofdstuk aan te wijden.

3.1 Geweldloze interactie

3.1.1 Leiden

De Leidse Kraakbond hield goed in de gaten welke panden gekraakt zouden kunnen worden, en won van te voren vaak informatie in bij de buurt over hoe lang het al leegstond en wat de situatie van het pand was. Hierdoor zorgden ze ervoor dat de gemeente minder snel geneigd was ze er uit te halen, want zolang kraken niet in de weg kwam van het bestaande distributiebeleid van de gemeente of nieuwbouwplannen, had de gemeente er minder moeite mee⁷². Locoburgemeester van der Waal erkende dit in een artikel in het Leidsch Dagblad. *‘Mensen die kraken hebben een goede reden om te kraken. Dat doen ze vrijwel nooit voor de lol. Wij hebben slechts moeite met krakers als zij de distributie van woningen doorkruisen of als zij de stadsvernieuwing blokkeren. De Leidse Kraakbond is in het algemeen zeer zorgvuldig geweest in het uitkiezen van panden om te kraken’*⁷³. Uit deze woorden van de locoburgemeester blijkt dat de gemeente kraken in Leiden serieus nam en de krakers over het algemeen zag als mensen met een legitiem doel. Verder was er in Leiden het gemeente en politie beleid dat een huiseigenaar er nooit beter van zou mogen worden als hij een knokploeg inzette tegen krakers. Hierdoor werden krakers beschermd tegen knokploegen, en werd er tegen de deelnemers van een knokploeg een strafrechtelijke procedure gestart. Toch was het politie optreden hiertegen niet altijd zo ideaal als het hierboven klinkt, op 30 april 1980 werden krakers in een net gekraakt pand bedreigd door een knokploeg, maar werd deze niet meteen opgepakt door de politie. Uit woorden van de politie zelf, *‘(om)dat de politie de zaak niet wilde laten escaleren door de mannen ter plekke aan te houden’*⁷⁴. Later op de avond verzocht de groep krakers de politie hen te helpen het pand te ontruimen, uit angst voor een opnieuw geformeerde knokploeg. De politie trad hier eigenlijk op een dubbele manier op, aan de ene kant beschermden ze de krakers wel, maar aan de andere kant gebeurde dit niet op een manier die doortastend genoeg was om een veilige situatie te creëren.

Een goed voorbeeld van geweldloos overleg dat goed uitpakte voor de Leidse krakers, is de vergadering van de commissie Politionele Aangelegenheden die werd bijgewoond door actievoerders. Er werd commentaar geleverd op wat werd besproken in de vergadering, en

---

⁷² Leidsch Dagblad, *Harde confrontatie dreigt ook in Leiden*, 29 maart 1980

⁷³ Idem

⁷⁴ Leidsch Dagblad, *Alleen duur leegstand mag criterium zijn...*, 22 mei 1980

de krakers ventileerden hier hun mening op een vreedzame manier. De krakers wisten hier voor een groot deel invloed uit te oefenen op de politienota (al blijft de vraag natuurlijk altijd in hoeverre de commissie Politionele Aangelegenheden het sowieso al wel of niet eens was met de nota, en of de uitkomst daadwerkelijk heel anders was geweest als de krakers niet bij de vergadering aanwezig waren geweest).

De gemeente in Leiden leek krakers redelijk serieus te nemen, te weten waarom er gekraakt werd en wat de moeilijkheden voor de krakers waren, en hier begrip voor op te kunnen brengen. Dit kan een verklaring zijn voor waarom het vaak tot een oplossing kwam tussen gemeente en krakers zonder escalatie of confrontatie.

3.1.2. Amsterdam

Amsterdam stond bekend om de vele confrontaties met de gemeente, ME en politie, maar dit was niet de hele kant van de kraakbeweging. Nadat de kraakbeweging enorm in toegang toe was genomen en kraken hoog op de politieke agenda was gezet, werden veel kraakpanden gelegaliseerd. Hier was geen sprake van confrontatie, want zowel de krakers als de gemeente hadden daar geen enkele reden voor.

Een andere kant van het verhaal, is de ontruiming van de Grootte Keyser. De aangekondigde ontruiming van de Grootte Keyser zette een reeks van confrontaties met de gemeente en een verharding van de kraakbeweging op gang. Zo lieten krakers een rookbom afgaan in de gemeentenzaal en werd veel energie gewijd aan het opzetten van een goede verdediging van het kraakpand. Er werden alarmsystemen opgezet, demonstraties gehouden voor de Grootte Keyser, en het pand werd met behulp van staalplaten gebarricadeerd⁷⁵. De gemeente kondigde ontruiming na ontruiming aan, maar liet steeds verstek gaan. De ontruiming bleken niet door te gaan, omdat de burgemeester van Amsterdam, Polak, niet dacht dat het pand ontruimd kon worden zonder dat er doden zouden vallen. Uiteindelijk bleef een gewelddadig conflict uit, en bleef de Grootte Keyser behouden voor de kraakbeweging. Dit gebeurde niet zoals in Leiden door gematigde acties en overleg, maar juist doordat de kraakbeweging in Amsterdam een verharding en vastbeslotenheid uitdroeg waar de gemeente niet tegenin op in. Confrontaties bleven dus niet alleen uit als de gemeente en krakers een vreedzame insteek hadden, maar kon ook uitblijven als de gemeente het risico te groot achtte om de confrontatie aan te gaan.

---

⁷⁵ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 155

3.2 Onbedoelde escalatie

3.2.1 Leiden

In Leiden is er één sprekend voorbeeld van onbedoelde escalatie tussen krakers en de politie. Dit gaat om de ontruiming van een huis aan de Zoeterwoudseweg. In oktober 1980 werd een gekraakt pand onder handen genomen door een knokploeg en de eigenaar. De krakers waren niet thuis, maar een buurtgenoot waarschuwde de politie. Die arresteerde de knokploeg en nam ze mee naar het bureau. De bewoonster van het pand kreeg te horen dat de knokploeg huisvredebreuk had gepleegd, maar de dag na het incident kreeg de kraakster van de politie te horen dat ze het pand moest verlaten. Dit omdat de eigenaar het pand in gebruik zou hebben. De Leidse Kraakbond was het niet eens met deze conclusie van de politie, aangezien het pand jaren had leeggestaan en er geen sprake was van bewoning. Rond de 35 mensen verzamelden zich bij het pand, met als motto passief verzet. Terwijl de politie arriveerde werd er 'huisvredebreuk!' gescandeerd. De krakers hadden de intentie om het protest vreedzaam te houden, maar het politie optreden was ruig en verraste hen compleet. Krakers werden hardhandig opgepakt en mee naar de cel genomen, en uiteindelijk werden er door meerdere mensen aanklachten ingediend tegen de politie. De krakers hadden in deze situatie niet de intentie om tot een gewelddadige confrontatie te komen met de politie, maar dit gebeurde door de omstandigheden wel⁷⁶.

Op kroningsdag werden door heel Leiden demonstratieve kraken georganiseerd door de Kraakbond. Bij één van de kraken werden politiehonden ingezet tegen de krakers, die een kraker in het been beten. Hier is sprake van onbedoelde gewelddadige escalatie op een kleine schaal⁷⁷. Overigens deed de inzet van politiehonden veel stof opwaaien in Leiden. De kraakacties en het politie optreden trokken veel omstanders, en er werd een meisje in haar been gebeten die in het ziekenhuis gehecht moest worden. Verscheidene gemeenteraadsleden lieten zich verontwaardigd uit over het inzetten van de honden, en vonden dat het politie optreden alleen maar tot meer verscherping zou leiden⁷⁸.

Niet alleen waren gemeenteraadsleden verontwaardigd door het politie optreden, enkele raadsleden waren daadwerkelijk bij de kraakacties op kroningsdag betrokken⁷⁹. Niet

---

⁷⁶ Kraakhelder, *Politiegeweld bij ontruiming Zoeterwoudseweg*, editie 1

⁷⁷ Leidsch Dagblad, *Leidse krakers: meeste pogingen zijn mislukt*, 1 mei 1980

⁷⁸ Idem

⁷⁹ Leidsch Dagblad, *Leidse krakers: meeste pogingen zijn mislukt*, 1 mei 1980

alle gemeenteraadsleden waren het dus eens met het optreden van de politie, en sommigen waren het op zodanige wijze eens met de krakers, dat ze zelfs hielpen met kraakacties.

Deze acties brengen een interessant beeld naar voren. Dat gemeenteraadsleden zelf meehielpen met kraakacties, laat zien dat de krakers in Leiden op sympathie en begrip konden rekenen. Dit zegt niets over de rest van de gemeenteraad, maar er zaten mensen in de gemeenteraad die het konden opnemen voor krakers en die het met hun eens waren. Dit kon invloed hebben uitgeoefend op de houding van de gemeente tegenover de krakers, en verklaren waarom er nooit echt sprake is geweest van een opzettelijk harde confrontatie.

3.2.2 Amsterdam

In Amsterdam was vaak sprake van geplande confrontaties aan de kant van de krakers, en zette de gemeente door de verscherping die tussen de krakers en de gemeente was opgetreden vaak veel politie of ME in bij ontruiming. Dit zorgde voor veel gewelddadige botsingen die van één van de kanten werd uitgelokt. Wel was er af en toe ook sprake van onbedoelde escalatie. Een goed voorbeeld hiervan is de herkraak van de Vondelstraat, die eerder al is besproken in paragraaf 2.3.2. Nadat de krakers op vrijdagmiddag 29 februari het pand aan de Vondelstraat succesvol herkraakt hadden en barricades hadden opgeworpen, werd er heen en weer overlegd door de gemeente en de krakers. De eerst confrontatie, de herkraak van het pand, was voorbij, en de gemeente probeerde de situatie niet verder te laten escaleren en het met overleg op te lossen.

In eerste instantie leek het overleg tussen de krakers en gemeente goed te gaan. De krakers hadden drie eisen (de Vondelstraat mocht niet ontruimd worden, de ME mocht niet ingezet worden, en een kraakster die was opgepakt moest vrijgelaten worden). Als deze eisen werden ingewilligd zouden de barricades verwijderd worden. De gemeente zegde de krakers toe dat de Vondelstraat niet ontruimd zou worden en dat er gekeken zou worden naar de vrijlating van de kraakster. De krakers werden uitgenodigd om die maandagochtend met een delegatie van vijf a tien man naar het stadhuis te komen om te overleggen⁸⁰. Na deze toezeggingen van de gemeente ruimden de krakers als een teken van goodwill één van de barricades op die de trambaan blokkeerde.

Het leek er opdat de barricades zonder confrontatie ontruimd zouden kunnen worden maar uiteindelijk kwam het toch tot een confrontatie. Zondagnacht, om twee uur 's

---

⁸⁰ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 161

nachts, arriveerde een afvaardiging van burgemeester Polak bij de barricades. Hij herhaalde de toezeggingen die de krakers waren gedaan, maar voegde hier iets anders aan toe. *'(ik ga er vanuit) dat U ermee akkoord gaat dat de barricaden aan het begin van de ochtend worden ontruimd door de burgerlijke gemeentelijke diensten. DE ME zal dan niet behoeven te worden ingezet. Ik verwacht vóór 03.30 vannacht de bevestiging dat U hiermee akkoord gaat'*⁸¹. Deze verklaring kwam tot stand buiten de Amsterdamse gemeenteraad om, maar was de burgemeester opgelegd door Wiegel, de minister van Binnenlandse Zaken en de Ruiter, minister van justitie⁸².

De krakers verwierpen dit ultimatum. Ze vonden het tijdsbestek dat hun door de burgemeester was gegeven te kort, de democratische besluitvoering onder krakers waarbij iedereen zijn of haar zegje mocht doen kostte meer tijd dan anderhalf uur. Verder werd het idee gewekt dat er een compleet ontruimingsplan was opgesteld door de gemeente en erger nog, dat dit was gedaan terwijl het overleg tussen de gemeente en krakers nog in volle gang was. De krakers besloten daarom de barricades pas te ontruimen als aan alle drie hun initiële eisen was voldaan.

Hierdoor was de toenadering tussen kraker en gemeente en de hoop op een geweldloze confrontatie voor een groot deel verdwenen. De krakers bleven bij hun beslissing, en de gemeente moest hier op reageren om geloofwaardig te blijven. Maandagochtend om 6 uur, werden de barricades weggeruimd door het leger. Dit onttaarde in hevige rellen die op verschillende plaatsen in de stad uitbraken⁸³.

De kraak gebeurtenissen in de Vondelstraat waren belangrijk voor de verdere radicalisatie van de Amsterdamse kraakbeweging. Confrontatie had geholpen, overleg niet dankzij de inmenging van de Nederlandse overheid. Hierdoor hadden de krakers alle reden er in te geloven dat confrontatie werkte, en overleg niet.

3.3 Gewelddadige botsingen

3.3.1 Leiden

Het voorbeeld van 3.2.1. van de onbedoelde escalatie bij de ontruiming van de Zoeterwoudseweg, zou eventueel ook onder de noemer gewelddadige botsingen kunnen vallen. Dit omdat er uit *Kraakhelder* bleek dat er van de kant van de politie niet echt

---

⁸¹ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 162

⁸² Idem

⁸³ Idem, p. 163

vreedzame bedoelingen waren, en de escalatie niet onbedoeld overkwam. Uit hoe de krakers het beschreven, leek het wel alsof de politie juist aanstuurde op escalatie. Wat ook opvallend is, is dat in detail werd beschreven wat de politiemensen allemaal precies deden, terwijl er met geen woord werd gerept over wat de krakers aan het doen waren. Hieruit lieten ze heel erg het beeld naar voren komen dat de krakers lijdzaam op de grond lagen terwijl de politie te keer ging. Dat dit in het krantje *Kraakhelder* werd geschreven, uitgebracht door de Kraakbond zelf, doet ook wel denken. Er was blijkbaar genoeg grond voor sommige politiemensen om aangifte te doen tegen krakers, op grond van mishandeling. De krakers werden niet veroordeeld, maar dit had meer te maken met gebrek aan bewijs dan dat het verhaal van de krakers geloofd werd door de rechtbank⁸⁴. Dit kon heel goed liggen aan onderlinge bescherming en de moeilijkheid van een onderzoek uitvoeren naar politie optreden door politiemensen, maar misschien schulde er wel een kern van waarheid in het verhaal van de agenten. Wat er precies gebeurde is niet te achterhalen, maar het zou heel goed kunnen dat sommige politiemensen of sommige krakers bedoeld of onbewust aanstuurden op een gewelddadige confrontatie.

3.3.2 Amsterdam

In Amsterdam was er, zeker in de loop van de jaren '79 en '80, sprake van veel gewelddadige confrontaties tussen de gemeente en de krakers. Krakers waren vastbesloten de gekraakte panden niet zomaar te ontruimen, en de gemeente was vastbesloten ze er niet zomaar in te laten zitten. Het aangaan van de confrontatie leverde overwinningen op voor de Amsterdamse krakers, zoals de hierboven genoemde herkraak van de Vondelstraat. Hierdoor vond steeds meer verscherping plaats in de beweging, wat ook leidde in een verscherping van de reacties van de gemeente.

Wat niet bijdroeg aan de verhoudingen tussen de gemeente en de krakers, was dat de krakers ook acties uit begonnen te voeren waar de gemeente overlast aan ondervond. Eén hiervan is het laten afgaan van een rookbom in het gemeentehuis. Een tweede voorbeeld is de bestorming van het kantoor van de Gemeentelijke Dienst Huisvesting, waarbij dossiers worden meegenomen van de woningen die ontruimd zouden moeten worden. *‘Na deze actie worden de krakers met minder sympathie bejegend. De verdeling van het woningbestand in een tijd van scharste is voor het stadsbestuur heilig’*⁸⁵.

---

⁸⁴ Kraakhelder, *Op bezoek bij de rijksrecherche*, vijfde editie

⁸⁵ Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur*, p. 168

Het verlies van sympathie voor de Amsterdamse krakers kan verklaren waarom de gemeente er minder problemen mee had om harde middelen in te zetten tegen krakers. De groep werd steeds meer gezien als lastposten, waar vanaf gekomen moest worden.

3.4 Verschillen

In Leiden en Amsterdam reageerden de gemeente heel anders op de krakers. In Amsterdam was er in het grootste gedeelte van de gevallen sprake van een gewelddadige botsing, terwijl dit in Leiden vrij weinig voorkwam en er juist sprake was van geweldloze interactie. Dit had veel te maken met de krakers zelf. In Leiden ontwikkelden de krakers zich op een vreedzame manier, waarbij kraken het belangrijkste doel was, en actie met vreedzame intenties werd gevoerd. Hierdoor had de gemeente meer sympathie voor de beweging, wat ook blijkt uit het gegeven dat enkele raadsleden krakers zelfs hielpen met hun acties.

In Amsterdam was de kraakbeweging juist veel radicaler ontwikkeld. Dit omdat bleek dat confrontatie werkte, en overleg niet. De keer dat er overleg was geweest met de gemeente over de Vondelstraat, was dit uitgelopen op een interventie van het leger en hevige rellen in de stad. De Amsterdamse krakers stelden zich niet welwillend op en verloren de sympathie van het stadsbestuur door provocerende acties. Radicaliteit vergde een andere reactie van de gemeente dan vreedzame acties, en dit kan verklaren waarom de gemeente van Amsterdam meer genegen was de politie en de ME in te zetten en ze de bevoegdheid te geven om gewelddadig te reageren.

Conclusie

Waarom ontwikkelde de kraakbeweging in Leiden zich tussen 1978 en 1981 op een andere wijze dan in Amsterdam? Er waren meerdere factoren die bijdroegen aan het verschil tussen de twee bewegingen. Schaal en verhouding waren belangrijke verklaringen, maar ook de interactie met de gemeente en de voorgeschiedenis van beide bewegingen.

De kraakbeweging in Amsterdam was vele malen groter dan die in Leiden. De stad zelf had al meerdere kraakgroepen die in verschillende buurten actief waren, terwijl het grootste aantal krakers dat de Leidse Kraakbond op de been had weten te brengen waarschijnlijk rond de 70 man lag, op kroningsdag. Zo was er veel meer de mogelijkheid tot radicale acties bij de Amsterdamse kraakbeweging. Zoals de herkraak op de Vondelstraat bewees, hadden de krakers in Amsterdam de getallen om het gevecht aan te gaan met en te winnen van getrainde ME'ers. Dit hadden de Leidse krakers nooit op kunnen brengen. Verder waren er in Amsterdam, vooral rond 1980, in verhouding veel meer radicale krakers dan in Leiden. Er waren wel krakers in Leiden die het beleid van de Kraakbond te soft vonden en wilden dat er meer acties waren, maar deze krakers waren zelf niet georganiseerd genoeg en hadden niet de aantallen om te mobiliseren en acties op gang te brengen. Er werd in Leiden in de loop van de jaren '80 stoerder gepraat door de krakers, er werd een alarmsysteem ingesteld, maar in de praktijk werden er geen acties georganiseerd die doelbewust op de confrontatie af stevenden. Verder hadden de radicale krakers een heel ander doel dan de actievoerende, niet radicale krakers die vooral in Leiden actief waren. De radicale krakers stuurden vooral aan op confrontatie om hun doelen te bereiken, terwijl de gematigde krakers het bij acties en demonstraties hielden waarbij ze wel hun punt wilden maken, maar niet de confrontatie aan wilden gaan. Dit verklaart voor een groot gedeelte waarom de Leidse krakers een heel ander actierepertoire hadden dan de Amsterdamse, en waarom de beweging er zo anders uitzag.

Verder was er een groot verschil in de interactie tussen gemeente en kraker in Amsterdam en Leiden. Amsterdamse krakers joegen de gemeente enorm tegen zich in het harnas door een rookbom af te laten gaan tijdens een raadsvergadering, en verloren de sympathie van het stadsbestuur. In Leiden wisten de krakers de aandacht van de raadsleden te trekken op een veel minder heftige wijze, door met een kettingslot de deur af te sluiten. Dit laat ook voor een groot gedeelte zien waarom de gemeentes zo anders reageerden: in

Amsterdam werd hard op hard gespeeld, in Leiden werd vooral veel overlegd en had de gemeente meer begrip voor de krakers. Zo hielpen enkele raadsleden zelfs mee tijdens kraakacties. Ook was de interactie tussen de gemeente van Amsterdam en de krakers intensiever, omdat er meer radicale acties werden georganiseerd waar de gemeente bij betrokken was. In Leiden bleef de deur open voor overleg tussen kraker en gemeente, terwijl de Amsterdamse kraakbeweging er, door haar radicale acties, voor gezorgd dat er geen sympathie meer op te brengen was voor de krakers.

Verder hebben de wortels van de kraakbewegingen ook invloed gehad op hoe de beweging er uit zag en wat de insteek was. De voorgeschiedenis van de krakers in Amsterdam en de krakers in Leiden is een compleet andere. De Leidse Kraakbond, de voornaamste organiserende factor onder de krakers in Leiden, kwam voort uit de KWJ, een instantie met een bestaand kader voor protest die voor geld afhankelijk was van andere instituten. De Amsterdamse kraakbeweging van deze tijd was een derde generatie krakers, opvolger van al meer dan tien jaar kraken in de stad, en niet verbonden aan een instantie die de beweging beperkte. De voorgeschiedenis van de Leidse Kraakbond zorgde ervoor dat deze minder geneigd was naar radicaliteit of überhaupt het te extreem voeren van actie, maar meer naar het mogelijk maken van huisvesting voor mensen die dit nodig hadden. In Amsterdam konden de krakers rekenen op oudere krakers die ervaring hadden met de verschillende actievormen, en die ook een verleden hadden van organisatie en actievoeren. De Amsterdamse kraakbeweging had ook veel meer haar wortels in de *Conservational Squatting* beweging, wat inhield dat krakers actief, met een ander doel dan woonruimte verwerven alleen, aan het kraken waren. Dit vergde meer organisatie en actie dan het kraken om woonruimte. Immers, een kraker die puur en alleen op zoek was naar woonruimte kon altijd een nieuw pand kraken na een eventuele ontruiming. Een kraker die kraakte om een pand te behouden, had eigenlijk gefaald als dit pand ontruimd en gesloopt werd. Hierdoor begon de Amsterdamse kraakbeweging met een tendens voor actie, terwijl de Leidse kraakbeweging begon met een tendens van voorzichtig schipperen tussen de belangen van mensen die hulp nodig hadden en de politieke ideeën die de beweging wilde uitdragen.

Ook de theorie van de *protest wave* kan licht werpen op het verschil tussen Leiden en Amsterdam. In Leiden kon er, door de schaal van de stad, geen sprake zijn van een grootschalige mobilisatie van actievoerders. Hierdoor konden de krakers de gemeente niet

afdwingen naar hun punten te luisteren en ontwikkelde zich geen kleine radicale beweging. In Amsterdam was er sprake van grootschalige mobilisatie, onderdrukking door de gemeente, en wist de beweging het vraagstuk over woningnood hoog op de politieke agenda te plaatsen. De beweging werd echter niet genoeg geïstitutionaliseerd, en, op zoek naar een actievorm die wél werkte, radicaliseerde een groot gedeelte van de beweging. Pas na dit proces werd de groep radicalen kleiner.

Waarom ontwikkelde de kraakbeweging zich in Leiden anders dan in Amsterdam? De kraakbeweging in Leiden had een heel andere voorgeschiedenis en een heel ander doel dan de kraakbeweging in Amsterdam. Verder waren er minder krakers, waarvan er nog minder bereid waren tot radicale actie, en werkte de gematigde methode beter voor Leiden. De beweging had ook niet de aantallen om een grote radicale actie op te zetten, en was voor een groot deel afhankelijk van goodwill, van de buurt, de gemeente of de huiseigenaren. Om dit te verkrijgen moest de beweging een toegankelijke en vriendelijke uitstraling hebben, en zichzelf kunnen verantwoorden. Een radicale beweging die ramen van banken insloeg, met stenen naar de politie gooide of rookbommen de raadszaal ingooide, had grote kans de opgebouwde goodwill te verspelen. Verder kwam de Leidse Kraakbond voort uit een jongeren vakbond, het KWJ, die dit soort gedrag niet had kunnen verantwoorden.

Kunnen we hier conclusies uit trekken die verder gaan dan deze twee steden, en die van toepassing zijn op radicaliteit binnen de kraakbeweging in het algemeen? Echte conclusies kunnen we niet trekken, maar uit de resultaten die uit dit onderzoek blijken komt naar voren dat er voor radicaliteit aantallen nodig zijn, en vooral motivatie. Leiden had simpelweg niet de aantallen om te radicaliseren. Lag dat aan het feit dat het een kleine stad was, of aan de aard van de stad? Verder onderzoek zou dat moeten uitwijzen. Maar we hebben meer verschillen gezien tussen Amsterdam en Leiden dan aantallen alleen. Er is ook motivatie nodig. In Amsterdam werkte radicaliteit, wat de krakers ondervonden na de herkraak in de Vondelstraat. In Leiden werkte gematigde actie, wat de krakers doorkregen toen ze merkten dat ze invloed konden uitoefenen op de nieuwe politienota. Werkte de gemeente en de overheid dan radicalisering in de hand, doordat gematigde actie niet werkte bij de Amsterdamse kraakbeweging? Werd de Amsterdamse kraakbeweging tot de confrontatie gedwongen, omdat andere vormen van actie niet hadden gewerkt? De ontwikkeling van de kraakbeweging in Amsterdam was misschien wel heel anders uitgepakt

als burgemeester Polak niet onder druk van de regering de krakers een ultimatum had gesteld, maar dat is speculatieve geschiedenis en daar zal ik me niet aan wagen.

Al met al is de conclusie gebaseerd op het feit dat Leiden en Amsterdam allebei heel andere steden zijn, met een enorm schaalverschil en een hele andere geschiedenis. Ik heb me in mijn onderzoek niet gericht op subcultuur onder krakers, maar dat zou eventueel ook een interessant onderwerp zijn voor verder onderzoek. Was er verschil tussen de culturen in Amsterdam en Leiden? Was er verschil tussen tot welke subcultuur de radicale en de gematigde krakers hoorden? Dit zou ook kunnen meehelpen aan een duidelijker beeld scheppen van wat Amsterdam en Leiden precies voor steden waren.

Sowieso zou er voor verder onderzoek kunnen worden gekeken naar de 'aard' van steden. Wat voor stad is Amsterdam? Dit zou te breed zijn voor een puur historisch onderzoek. Misschien is Amsterdam wel een stad die überhaupt al meer geneigd is naar actie of bereid is tot actie dan andere steden, en heeft het minder met schaal te maken dan dat hieruit blijkt. Het zou interessant zijn om vanuit een sociologische hoek naar de twee verschillende steden te kijken om te ontdekken of de verschillen tussen de twee steden misschien een grotere rol spelen dan gedacht.

Het grote verschil tussen Amsterdam en Leiden maakt een onderzoek dat ik nu heb uitgevoerd interessant, maar wat ook interessant is voor onderzoek is twee meer op elkaar lijkende steden met elkaar vergelijken om te kijken wat daar precies de verschillen zijn tussen de kraakbewegingen. Het zou interessant zijn om te kijken wat hier de verschillen zijn, als het element 'schaal' wegvalt. Zo zou een vergelijking tussen de kraakbeweging in Eindhoven en Nijmegen een interessant onderwerp kunnen zijn, aangezien de beweging in Eindhoven minder actief was, en die in Nijmegen juist vrij radicaal was (denk bijvoorbeeld aan de Piersonrellen). Hier zou het verschil in aantallen, wat zo'n grote rol speelde in het verschil tussen Leiden en Amsterdam, een veel minder grote rol spelen.

Verder heb ik helaas geen volledige toegang gekregen tot het archief van de Leidse Kraakbond, maar slechts van de exemplaren van *Kraakhelder* die zijn uitgebracht. Dit omdat de eigenaar van het archief, die toestemming tot inzage moet geven, in het buitenland verblijft en zelf eerst de stukken wilde inzien. Voor verder onderzoek zou dus ook de rest van dit archief meegenomen kunnen worden, mocht er wél volledige toegang zijn. Ook zou er contact opgenomen kunnen worden met oud-krakers in Leiden om de informatie nog vollediger te krijgen, al moet er dan wel rekening mee worden gehouden dat het menselijk

geheugen niet onfeilbaar is, en mensen de zaken soms anders voor kunnen doen (bewust of onbewust) dan ze eigenlijk waren.

Bibliografie

Primaire bronnen

Kraakhelder, Collectie Leidse Kraakbond, ARCH00811, International Institute of Social History, Amsterdam

Leidsch Dagblad, 1978-1981

Leidse Courant, 1979

Secundaire bronnen

Boeken

BILWET, *Beweginsleer: kraken aan gene zijde van de media*, Ravijn (Amsterdam), 1990

Duivenvoorden, E., *Een voet tussen de deur: Geschiedenis van de kraakbeweging 1964-1999*, Uitgeverij de Arbeidspers (Amsterdam), 2000

Owen, L., *Cracking Under Pressure: Narrating the Decline of the Amsterdam Squatters' Movement*, Amsterdam University Press (Amsterdam), 2009

Pruijt, H., 'The impact of citizens' protest on city planning in Amsterdam' in *Cultural Heritage and the future of the Historical Inner City of Amsterdam*, Aksant (Amsterdam), Deben, L., Salet, W., Thoor, van M. T., 228-244, 2004

Ziere, P., 'Laat het duidelijk zijn: neem helm, stok en molotovs mee!' in *Tussen verbeelding en macht: 25 jaar nieuwe sociale bewegingen in Nederland*, Duyvendak J.W., Heijden, van der H. A., Koopmans, R., Wijmans, L., Uitgeverij Sua Amsterdam (Amsterdam), 141-160, 1992

Artikelen

Allen, R. B., Sieczkiewicz, R., 'How Historians Use Historical Newspapers' in *Proceedings of the American Society for Information, Science and Technology*, 47, 2011

Krieken, van K., 'Using Digital Archives in Quantitative Discours Studies: Methodological Reflections' in *Tijdschrift voor Tijdschriftstudies*, 38: 43-50, 2015

Pruijt, H., 'The Logic Of Urban Squatting' in *International Journal of Urban and Regional Research*, 37: 19-45, 2013

Website

Maps.squat.net, Leiden, 1979, datum van raadpleging 28 mei 2016

Sprinkhuizen, A., *Jongeren Advies Centrum (JAC): Bloei en inkapseling van de Alternatieve Hulpverlening*, Canon Sociaal Werk, laatst aangepast 12 februari 2016, datum van raadpleging 1 juni 2016